

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Veronika Šenkýřová

VILOVÉ ČTVRTI PRAHY: PŘÍPADOVÁ STUDIE HANSPAULKA

VILLA GARDEN CITIES OF PRAGUE: CASE STUDY OF HANSPAULKA

Diplomová práce

Praha 2010

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Martin Ouředníček, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci vypracovala samostatně s využitím literatury a pramenů uvedených v seznamu použité literatury.

Praha, 23. srpna 2010

.....
Veronika Šenkýřová

Ráda bych zde poděkovala RNDr. Martinu Ouředníčkovi, Ph.D. za vedení při zpracování diplomové práce, za cenné připomínky a rady a za velice trpělivý a ochotný přístup.

Obsah

Seznam obrázků	5
Seznam tabulek	6
Seznam grafů.....	6
Abstrakt	7
Abstract	8
1. Úvod.....	9
2. Teoretická východiska pro studium rozvoje města ve 20. století	12
2.1 Sociálně-ekologický přístup.....	12
2.2 Hnutí zahradních měst	13
2.3 Urbanistické pojetí	15
2.4 Praha mezi světovými velkoměsty na prahu 20. století	17
3. Zdroje dat a metodika práce	20
3.1 Zdroje dat	20
3.2 Metodika	21
4. Pražské vilové čtvrti.....	24
4.1 Praha na počátku 20. století – fenomén zahradních měst	24
4.2 Vznik a původ pražských vilových čtvrtí.....	28
4.2.1 Zahradní města na levém břehu Vltavy	30
4.2.2. Zahradní města na pravém břehu Vltavy	32
4.3 Vývoj sociální struktury pražských vilových čtvrtí	36
5. Případová studie.....	40
5.1 Fyzické prostředí Hanspaulky.....	40
5.2 Vymezení a charakteristika lokality Hanspaulka.....	47
5.3 Proměna sociální struktury Hanspaulky	51
5.3.1 Proměna na základě dat ze statistické analýzy.....	51
5.3.2 Vývoj počtu žáků ZŠ Na Hanspaulce	52
5.4 Terénní šetření.....	57
5.4.1 Informace o respondentech	57
5.4.2 Rezidenční spokojenost obyvatel.....	62
5.4.3 Nespokojenost obyvatel	66
5.4.4 Hanspaulka a sousedské vztahy	70
5.4.5 Hanspaulka a cizinci	72
5.5 Shrnutí.....	76
6. Závěr	78
Seznam literatury a statistických pramenů.....	81
Přílohy.....	87

Seznam obrázků

Obr. 1: Howardovy tři magnety pro vyjádření kladů a záporů měst, venkova a zahradních měst.....	14
Obr. 2: Schéma Zahradního města podle myšlenek E. Howarda (Zahradní město zítřka, 1898)	16
Obr. 3: Příklady urbanistických plánů pražských zahradních čtvrtí z 20. let 20. století..	17
Obr. 4: Zastavěnost území Velké Prahy r. 1933	26
Obr. 5: Výstavba v Praze v meziválečném období	27
Obr. 6: Vilové soubory postavené ve 20. a 30. letech 20. století.....	30
Obr. 7: Müllerova vila z let 1928-1930 – jeden ze symbolů českého funkcionalismu a pražské Ořechovky.....	31
Obr. 8: Příklad vilové zástavby v pražském Braníku.....	34
Obr. 9: Pohled na Zahradní Město od jižní spojky – v popředí původní zástavba, v pozadí novější panelové domy	35
Obr. 10: Linhartova vila v ulici Na Viničných horách.....	42
Obr. 11: Vila švýcarského velvyslanectví.....	42
Obr. 12 a 13: Ukázka vil zachovaných v původním stavu v ulici Turkovská	43
Obr. 14: Příklad domu, který byl nákladně zrekonstruován a nyní se nabízí k pronájmu (ulice Sušická).....	43
Obr. 15 a 16: Neudržovaný dům, který navenek působí neobydleně. (ul. Nad Šárkou)..	44
Obr. 17: Komplex samoobsluhy a restaurace u autobusové zastávky Na Hanspaulce v samotném centru Hanspaulky	44
Obr. 18: Pestrá skladba vozového parku.....	45
Obr. 19: Nejvíce zemědělsky využitá zahrada na Hanspaulce	46
Obr. 20: Hanspaulský zámek s parkem.....	47
Obr. 21: Pás zeleně v ul. Za Hanspaulkou	47
Zdroj: foto vlastní.....	47
Obr. 22: Vymezení lokality Hanspaulka	48
Obr. 23: Cenová mapa bytů v Praze z roku 2009	50
Obr. 24.: ZŠ Na Hanspaulce	53
Obr. 25: Zástavba ŘD v ulici Na Pískách	62
Obr. 26: Vilový dvojdomek v ulici Na Pískách	62
Obr. 28 a 29: Nové luxusní vily postavené v ulici Na Míčánce	69

Seznam tabulek

Tabulka 1: Věková a vzdělanostní struktura obyvatelstva pro období 1991-2001 pro sledované UO.....	37
Tabulka 2: Příklady cen nemovitostí v lokalitě Hanspaulka.....	49
Tabulka 3: Příklady cen nemovitostí v lokalitě Ořechovka.....	50
Tabulka 4: Ceny pronájmu nemovitostí na Hanspaulce (měsíční taxa).....	51
Tabulka 5: Změny ve věkové a vzdělanostní struktuře mezi léty 1991 a 2001.....	52
Tabulka 6: Vývoj počtu tříd a žáků ZŠ Na Hanspaulce.....	54
Tabulka 7: Byty podle právního užívání (v %).....	61

Seznam grafů

Graf 1: Znázornění žáků navštěvujících ZŠ Na Hanspaulce podle trvalého bydliště pro školní rok 2009/2010.....	55
Graf 2: Zastoupení žáků ZŠ Na Hanspaulce podle trvalého bydliště v jednotlivých městských částech Prahy pro školní rok 2009/2010.....	56
Graf 3: Zastoupení žáků navštěvujících ZŠ Na Hanspaulce podle jejich národnosti pro školní rok 2009/2010.....	56
Graf 4: Zastoupení jednotlivých cizineckých národností žáků pro školní rok 2009/2010.....	57
Graf 5: Respondenti-složení podle pohlaví.....	58
Graf 6: Věkové zastoupení respondentů.....	58
Graf 7: Důvody, proč respondenti žijí na Hanspaulce.....	59
Graf 8: Jak dlouho respondenti žijí na Hanspaulce.....	60
Graf 9: Typ bytové jednotky, v níž respondent bydlí.....	61
Graf 10: Spokojenost s bydlením na Hanspaulce.....	62
Graf 11: Kladná kritéria bydlení na Hanspaulce.....	63
Graf 12: Spokojenost Hanspaulanů s volnočasovým vyžitím.....	65
Graf 13: Nespokojenost Hanspaulanů.....	67
Graf 14: Hodnocení znalosti blízkých sousedů.....	70
Graf 15: Hodnocení znalosti obyvatel čtvrti.....	71
Graf 16: Jak obyvatelé Hanspaulky vnímají cizince ve svém okolí.....	72
Graf 17: Místo kontaktu obyvatel Hanspaulky s cizinci.....	74
Graf 18: Cizinici a nemovitosti na Hanspaulce.....	75

Abstrakt

Tato práce je věnována otázce proměn pražských vilových čtvrtí v období mezi roky 1991 a 2001. První část práce pojednává o teoretických přístupech dané problematiky a o historii vilových čtvrtí od dob počátků jejich vzniku v minulém století do současnosti. Tato část je doplněna mapami znázorňujícími rozmístění a vývoj pražských vilových čtvrtí. V druhé části práce zkoumám proměny pražských vilových čtvrtí. K tomu jsem použila metod statistické analýzy dat a terénního šetření. V prvním případě jsem za období 1991–2001 porovnávala data lokalit všech pražských vilových čtvrtí s daty dalších pražských lokalit. Ve srovnávání jsem se soustředila na věkovou a vzdělanostní strukturu obyvatel. Metodu terénního šetření jsem uplatnila v pražské vilové lokalitě Hanspaulka. Použila jsem krátkých rozhovorů s místními obyvateli, ve kterých jsem se zajímala o rezidenční spokojenost obyvatel, sousedské vztahy a aktuální otázku migrace cizinců v této čtvrti. Zaměřila jsem se také na situaci cizinců a nemovitostí. Pokoušela jsem se zachytit proměny této lokality během sledovaného období na sledovaná témata. Na základě výpovědí obyvatel a vlastního pozorování vyvozují následující závěry.

Z analýzy dat a terénního šetření jsem zjistila, že pražské vilové čtvrti jsou velice stabilní lokality v rámci sociální struktury a životního stylu obyvatel. Nejmenší změny ve věkové a vzdělanostní struktuře obyvatel se ukazují právě v kategorii vilových čtvrtí. Největší rozdíly se ukazují mezi změnami ve vilových čtvrtích a v datech pro celou Prahu. Z výsledků terénního šetření taktéž vyplývá, že i vilová čtvrť Hanspaulka je velice stabilní lokalita. Proměna se zde odehrává pozvolna. Sousedství má zde stále silnou pozici. Lidé jsou zde s bydlením velice spokojeni, neboť čtvrť se stále vylepšuje a cizinci vyhledávají Hanspaulku jakožto jedno z nejlepších bydlení ve městě. Kupují zde domy nebo si zde domy či byty pronajímají.

Abstract

Diploma thesis is dedicated to the questions of changes of villa garden cities in Prague in years during 1991-2001. The first part of diploma thesis deals with the theoretic resources of this theme and the history of villa garden cities since the time of their origins in the last century up today. This part is completed with maps of individual Prague villa garden cities. In the second part of the thesis I investigate changes in Prague villa garden cities. For this investigation I used methods of statistic analysis and the field research. In the first case I made confrontation of data of localities of Prague villa garden cities during the time between years 1991 and 2001 with other Prague localities – with villa garden cities of Prague 6, with separated villa garden city of Hanspaulka and with the data for the whole city of Prague. I focus on changes in the age and educational structure of inhabitants. The method of the field research was applied in Prague locality of Hanspaulka. I used of short interviews with inhabitants. In these interviews I was interested in residential satisfaction, neighbourly relations and actual question of foreigner's migration here. I was focussed on the situation foreigners and real estates here. I was trying to find out changes in this locality during the period under consideration. On the basis of inhabitant's statements and my observation in Hanspaulka I could draw conclusions.

From analysis and field research I found out that villa garden cities are very stable districts of Prague in social structure and lifestyle. Changes in age and educational structure were the smallest ones among the all categories and differences are the biggest between villa garden cities and the data for whole Prague. Along to the conclusions of the field research is visible that Hanspaulka is also very stable locality. Transformation here is quite slow process. Neighbourhood has still strong position, people are very satisfied with living here because the district has still been improving. Foreigners come here to buy villas and rent flats and houses to live in one of the most prestigious Prague districts. The group of foreigners living in Hanspaulka has been still increasing.

1. Úvod

Vilové čtvrti patří mezi pražskými obytnými celky mezi velice kvalitní místa pro bydlení. V současnosti i minulosti patřilo bydlení v těchto čtvrtích ke společenské prestiži a není pochyb, že tomu bude tak i v budoucnu. Vilové čtvrti patří mezi lokality s nejdražšími nemovitostmi na trhu v Praze i celé České republice, nejsou tedy dostupné široké veřejnosti, což vede k určité segregaci obyvatelstva, které zde žije. Vilové čtvrti jsou považovány za velmi stabilní lokality vnitřního města (Sýkora 2002). V těchto lokalitách žije poměrně stabilní sociální struktura obyvatelstva, která se v dlouhodobém vývoji výrazněji nemění. Nemění se příliš ani prostředí vilových čtvrtí, které povětšinou zůstává zachováno, ať už z důvodu snahy o udržení architektonické hodnoty daného místa nebo snahy místních obyvatel o zachování rázu lokality. Tato skutečnost koresponduje s faktem o nedostupnosti vilových čtvrtí pro širší škálu obyvatelstva. Přesto se však objevují tendence a snahy developerů budovat novou zástavbu v lokalitách, kde tomu územní plán není nakloněn, což svědčí o atraktivitě míst, na kterých se vilové čtvrti nacházejí.

Hlavním cílem mé práce je vystihnout proměnu vilových čtvrtí mezi léty 1991 a 2010, kterou zachycuji statistickou analýzou sociální struktury obyvatelstva, konkrétně analýzou proměny věkové a vzdělanostní struktury v uvedeném období. K této analýze byla použita data za urbanistické obvody, které disponují vysokým podílem vilové zástavby. Pro upřesnění, takovýchto urbanistických obvodů, které obsahují vysoký podíl vil, a se kterými jsem pracovala, je v Praze 50. Po roce 1989 se změnami ve vlastnictví v těchto lokalitách došlo k určitým posunům ve struktuře obyvatelstva, což se projeví ve statistikách z počátku 20. století. Zvolené roky jsem volila také na základě dostupnosti podrobných statistických dat za urbanistické obvody, které jsou dostupné v desetileté periodě pouze při sčítání lidu.

Proměnu sociální struktury provedenou na základě analýzy statistických dat dokresluje terénní výzkum zaměřený na vilovou lokalitu Hanspaulka. Šetření je založeno zejména na řízených rozhovorech s místními obyvateli, kteří mi byli schopni a ochotni předat informace o proměnách Hanspaulky v průběhu druhu poloviny 20. století a počátku tohoto století. Samozřejmě se jedná o subjektivní výpovědi obyvatel, jejichž

výroky doplňují mou práci a umožnily sledovat percepci obyvatel Hanspaulky a jejich pojednávání o místních proměnách.

Přestože Hanspaulka jakožto rezidenční čtvrť vnitřního města je poměrně stabilní lokalitou, do své práce jsem začlenila i kapitolu o proměnách fyzického prostředí. Dílčím cílem je i pozorování fyzického stavu domů a rozvoje místa z hlediska prostorového vymezení. I když v průběhu minulého století nedocházelo k velkým změnám v charakteru místa, na základě vlastního pozorování předpokládám, že k drobnějším proměnám momentálně dochází, a proto se tímto tématem v práci zabývám.

Práce je rozdělena celkem do šesti kapitol. V úvodu je představeno zaměření práce a přiblíženo téma vilových čtvrtí. Druhá kapitola navazuje teoretickým vstupem do problematiky vilových čtvrtí – jsou popsána teoretická východiska pro studium rozvoje města. Rozpracován je zde sociálně-ekologický přístup, hlavní myšlenky hnutí zahradních měst, urbanistické pojetí zahradních měst doplněné příklady urbanistických plánů a v poslední podkapitole je pojednáno o postavení Prahy mezi světovými velkoměsty na prahu 20. století, čili v době, kdy vznikala zahradní města. Třetí kapitola je věnována metodickému rozboru práce. Popsány jsou zde metody, kterých jsem při tvorbě diplomové práce použila – metody statistické analýzy dat a terénního výzkumu. Čtvrtá kapitola se věnuje zrodu konkrétních pražských vilových čtvrtí a jejich krátké historii. Rozvoj těchto čtvrtí je doplněn mapkami, které ilustrují tehdejší výstavbu a aktuálními fotografiemi z některých lokalit. Poslední podkapitola této části zahrnuje výstupy ze statistického zpracování dat sociální struktury obyvatel za pražské urbanistické obvody. Tato analýza je jednou ze dvou úrovní sledování proměn vilových čtvrtí v mé práci. V kapitole 5 popisují výsledky zkoumání z terénního výzkumu vilové čtvrti Hanspaulka, jež jsem ve jmenované čtvrti provedla. Případová studie věnovaná Hanspaulce tvoří druhou úroveň výzkumu vilových čtvrtí. Kromě hodnocení aktuálního trhu cen s nemovitostmi v této pražské lokalitě se zabývám sociální strukturou obyvatel, ke které mi byla poskytnuta zajímavá data z místní ZŠ. V rámci řízených rozhovorů jsem se zabývala také rezidenční spokojeností obyvatel Hanspaulky a otázkou cizinců – zda se zde mění jejich zastoupení, zda zde žijí dlouhodobě, nebo si zde nemovitosti krátkodobě pronajímají, popř. jaké je jejich národnostní složení. Samostatná podkapitola

je věnována proměnám fyzického prostředí Hanspaulky. Výstupy z terénního šetření jsou podepřeny výpověďmi obyvatel Hanspaulky.

2. Teoretická východiska pro studium rozvoje města ve 20. století

2.1 Sociálně-ekologický přístup

Rozvoji města se v první polovině 20. století věnovala sociální ekologie, která významně ovlivnila přístupy ke studiu města. Tzv. sociálně-ekologický přístup lze považovat za jednu z nejuživnějších teorií v sociologii i geografii města. Tento přístup prošel během 70 let své historie poměrně složitým vývojem, který byl podněcován aktuálními změnami v rozvoji měst a potřebou změny v přístupu k nim (Musil 1991).

Ve 20. a 30. letech dala vznik teoretickému konceptu tohoto přístupu americká tzv. klasická chicagská škola, jejímiž zakladateli byli Robert E. Park, Ernest W. Burgess a Roderick D. McKenzie (Ouředníček 2002). Byly zformulovány myšlenky přístupu ke studiu městského prostředí v sociologii a v sociální geografii města. Velké oblibě se těšil zájem a zkoumání prostorové struktury měst, které bylo věnováno hodně pozornosti, avšak velmi kritizováno bylo podcenění úlohy kulturní úrovně společnosti (Ouředníček 2002). Sociálně-ekologickým přístupem chicagské školy se inspiroval například Jiří Král (1941) ve svém díle Zeměpis člověka (Ouředníček 2002). V duchu sociální ekologie vzniklo mnoho důležitých empirických prací (Král 1946, Moschelesová 1938, Ullrich 1937). Kriticky odmítnut jakožto nástroj sociálního výzkumu byl však sociálně-ekologický přístup v mnoha evropských zemích (např. ve Velké Británii, Itálii, Francii, Španělsku).

V 30. a 40. letech tento přístup prošel proměnami, neboť došlo na základě mnohých ohlasů k jeho přehodnocení. Poprvé bylo použito označení ekologický komplex, který se skládal ze čtyř elementů navzájem na sebe působících v procesech sociálního systému. Těmito elementy byly obyvatelstvo, organizace, prostředí a technologie. S pojmem ekologický komplex jsou spojena dvě jména – Hawley (1950) a Duncan (1959). „Ekologický komplex lze chápat jako jakýsi návrat k tradičně biologicky orientované ekologii” (Ouředníček 2002, str. 7).

Dalšími proměnami sociálně-ekologického přístupu bylo období 60. a 70. let, kdy byl formován podle specifických podmínek evropských měst. V 70. letech byl obnoven zájem o sociální ekologii v SRN, Skandinávii, Polsku a v Československu. Sociální ekologie byla stále více chápána jako “morfologický aspekt” systému sídel, který je

interpretován jako součást tzv. sociálně prostorového systému společnosti – příp. jako zkoumání “sociální a prostorové organizace společnosti” (Musil 1991, str. 73). “Z této doby pochází také důležité dílo Jiřího Musila – Sociologie soudobého města (1967), které se stalo důležitým mezníkem v duchu myšlenek sociálně-ekologického přístupu u nás” (Ouředníček 2002, str. 7).

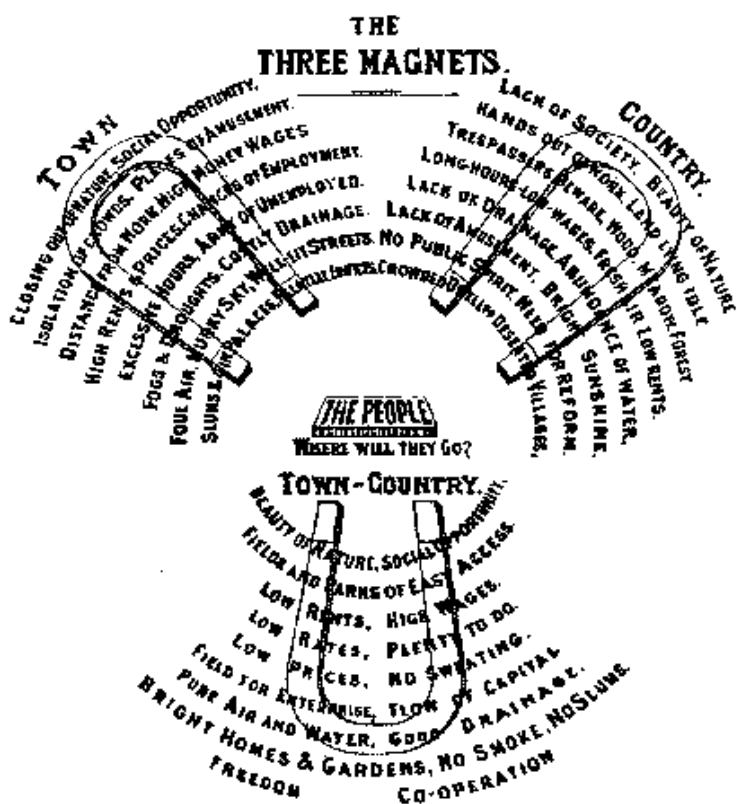
V 80. letech se myšlenky sociálně-ekologického přístupu projeví v geografických studiích vývoje měst.

Dnes se myšlenky tohoto přístupu uplatňují výjimečně, ale můžeme se s nimi setkat. Používá je například Ouředníček a Temelová v Metodách geografického výzkumu města (2009).

2.2 Hnutí zahradních měst

Velký vliv pro rozvoj měst ve 20. století měla myšlenka zahradních měst angličana Ebenezera Howarda. Ten na své náklady napsal roku 1898 knihu „Zitřek“ (Howard 1898), ve které vyjádřil představu o budoucím osídlení ve formě malých, zelení obklopených i prostoupených měst tvořených rodinnými domy. V tomto typu osídlení shledával všechny výhody městského i venkovského bydlení a odstranění nevýhod obou forem bydlení. V roce 1902 vydal upravené vydání své knihy pod názvem „Zahradní města zítřka“. Zbytek svého života aktivně věnoval propagaci myšlenky zahradních měst a účastnil se i jejich projektování (Encyclopedia of Urban planning 1974). Poměrně zajímavě vyjádřil svou představu diagramem znázorňujícím tři magnety představující vlastnosti města, venkova a zahradních měst. Tento diagram je znázorněn na obr. 1. Každá kategorie je doplněna textem obsahujícím klady a záporů daných forem bydlení. Jasně vyplývá, že nejvíce kladů a nejméně záporů (žádné) zahrnuje kategorie zahradních měst. Ukázkou je odstavec viz níže z českého překladu B. Marka a R. Svobody Howardovy knihy z r. 1924, který reprezentuje magnet zahradních měst otištěný ve skriptech Hruzy a Zajíce v roce 1996.

Obr. 1: Howardovy tři magnety pro vyjádření kladů a záporů měst, venkova a zahradních měst

Zdroj: Hnilička (2005, str. 37).

Následující úryvek charakterizuje popis zahradních měst dle E. Howarda:

„MĚSTO-VENKOV

Krása přírody. Společenská příležitost.

Pole a sady snadno přístupné.

Nízké nájemné, vysoké mzdy.

Nízké daně, dostatek práce.

Nízké ceny, žádná úporná práce.

Možnost podnikání, příliv kapitálu.

Čistý vzduch a voda, dobré odvodňování.

Krásné domy a zahrady, žádný kouř, žádné pelechy.

Svoboda, sociální soulad“ (Hrůza, Zajíc 1996, str. 263).

Hnutí zahradních měst reagovalo na tehdejší nezdravé prostředí pro život člověka utvářené živelným rozrůstáním měst. Koncem 19. století evropská města (např. Londýn, Paříž, Moskva, Berlín) trpěla velkou přelidněností zapříčiněnou příchodem velkého počtu obyvatel z venkova, kteří ve městě spatřovali nové životní příležitosti. Nové uplatnění jim měla přinést sílící míra industrializace, díky které se tvořila poptávka po pracovní síle. Příchodu velkého počtu lidí do města však neodpovídala tehdejší situace bytového fondu (situace Prahy) (Hrůza, Zajíc 1996). Bytů bylo málo a jejich stav byl nedostačující. A tak podmínky pro život ve velkých městech nebyly nijak pohostinné, prostředí bylo poměrně znečištěné a oprostěné od přírody. Lidé pracovali v malých uzavřených prostorách, ulice byly znečištěné spalováním uhlí a emisemi ze sílícího průmyslu. Průměrný věk dožití ve městě byl výrazně nižší, než-li na venkově, úmrtnost byla také relativně vysoká (Musil 1967).

Myšlenka zahradních měst propagovala návrat k venkovu a přírodě a stála na základě snahy propojení zdravého z venkova a toho přitažlivého, co nabízí městský společenský život (viz výše). V literatuře se pro toto propojení používá pojem Town-country – propojení kladných prvků z venkova a města, jak již bylo vysvětleno.

Myšlenky obsažené v knize E. Howarda měly takový ohlas, že již v roce 1899 v Anglii vznikla Asociace zahradních měst, která v roce 1903 zahájila výstavbu prvního zahradního města Letchworth severně od Londýna. V roce 1913 byla založena dokonce Mezinárodní federace zahradních měst a plánování měst, která setrvala dodnes pod názvem Mezinárodní federace pro bydlení a plánování (Hrůza, Zajíc 1996).

2.3 Urbanistické pojetí

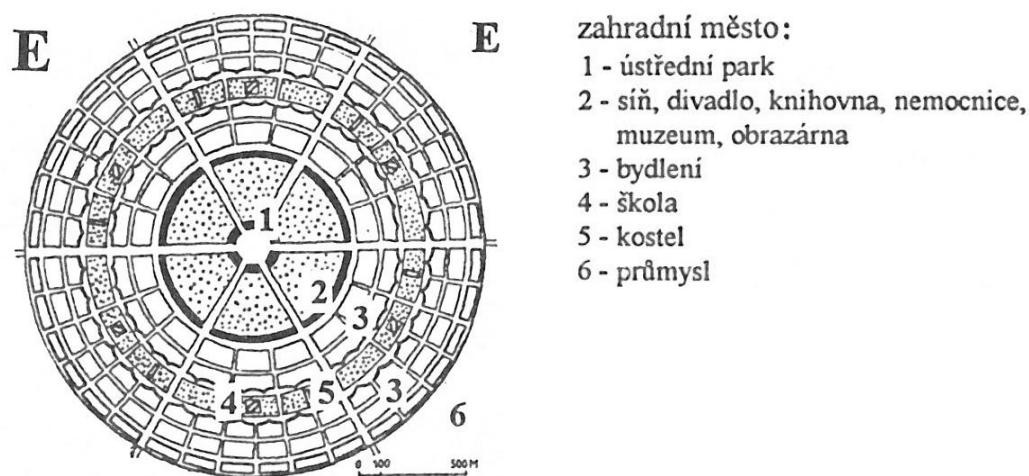
Hnutí zahradních měst se stalo nejvýznamnější urbanistickou koncepcí 20. století. Základními urbanistickými prvky „zahradních měst“ byla zejména malá velikost sídelních útvarů, což se v ohlédnutí do historie již poněkolkáté opakovalo (oblubu malých měst můžeme nalézt v antickém Řecku, utopických spisech nebo v realizovaných projektech továrních kolonií z 19. století). Druhým významným aspektem zahradních měst měla být jejich nebývalá obklopenost zelení a zajištění lepších podmínek pro bydlení (viz obr. 2 – urbanistický plán zahradních měst). Typickým znakem byl nízký stupeň hustoty zastavěnosti území, a vysoký podíl zahrad.

Určitou izolovaností – výstavbou zahradních měst za hranicemi města, mělo být také nepřímě zamezeno plošnému rozrůstání města v periferii. „Stoupenec zahradních měst Angličan Fourier, který se domníval, že zahradní města nadchnou lidi natolik, že budou opouštět město a stěhovat se do nich, roku 1898 přednesl projev o zahradních městech jako satelitních sídlištích Londýna, postavených v určité vzdálenosti od města“ (Hrůza, Zajíc 1996, str. 261).

Urbanisticky a architektonicky nejúspěšnějším projektem zahradního města se stal anglický Hampstead, který byl založen roku 1905 jakožto londýnské předměstí na konečné stanici metra. Vznikla zde na území parku romantická vilová čtvrť, která se do jisté míry zasloužila o zachování přírodního parku. Mezi teoriemi a myšlenkami územního plánování na počátku 20. století představuje typický příklad romantického plánování (Encyclopedia of Urban Planning 1974).

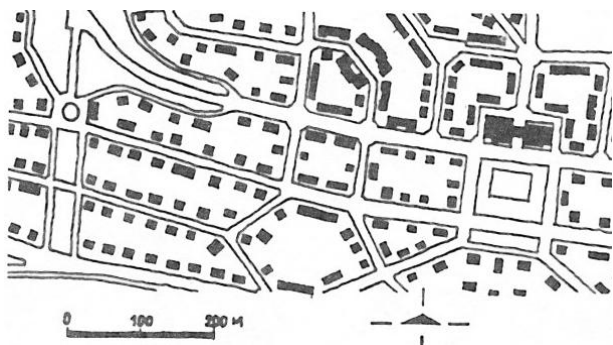
Důkazem velkého ohlasu konceptu zahradních měst byla realizace značného počtu těchto měst v průběhu 20. století po celé Evropě. Ale i dnes zůstává tato myšlenka značně aktuální, protože hledání bydlení mimo městské aglomerace je stále atraktivní a aktuální cestou v oblasti bydlení.

Obr. 2: Schéma Zahradního města podle myšlenek E. Howarda (Zahradní město zítřka, 1898)

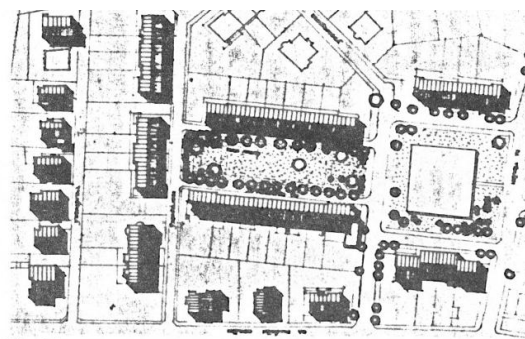

Zdroj: Hrůza, Zajíc (1996, grafická část str. 49).

Obr. 3: Příklady urbanistických plánů pražských zahradních čtvrtí z 20. let 20. století

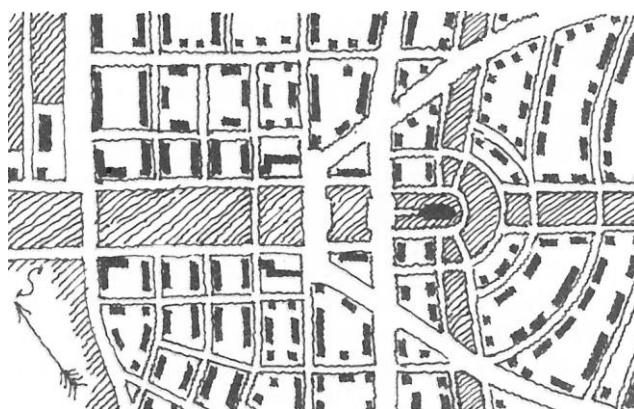

A) Zahradní čtvrť Ořeškovka

B) Fragment zahradní čtvrti Hanspaulka

Zdroj: Hrůza, Zajíc (1996, grafická část str. 62).

C) Urbanistická kompozice Spořilova

Zdroj: Hrůza (1989, str. 295).

2.4 Praha mezi světovými velkoměsty na prahu 20. století

Všechna města prošla v průběhu 19. století velkými prostorovými a funkčními změnami. Všechna se potýkala s velkým nárůstem počtu obyvatelstva, prudkým rozvojem průmyslu, nárůstem významu, jiná zase na svém významu ztrácela ve prospěch jiných měst. Praha ve srovnání se světovými městy disponovala určitými odlišnostmi, proto považují za zajímavé se touto problematikou v krátkosti zabývat, konkrétně porovnat přetváření Prahy s proměnami jiných velkoměst.

V zásadě by se proměny měst zejména ve druhé polovině 19. století daly shrnout následovně: pro všechna města bylo typické praskání původní zástavby měst ve švech v důsledku velkého přílivu obyvatelstva. Evropská města byla tradičně obehána

prstencem hradeb, který odděloval přelidněné historické centrum a brzdil další rozvoj města.

Způsoby, kterými byla města přetvářena, byly v podstatě tři. Prvním z nich bylo uvolnění hradeb a posléze přestavba historického jádra. Často se hodně bouralo a vznikaly novostavby, domy z nových nedřevěných materiálů, nové budovy měly rozestupy podle požárních předpisů, stavěly se širší ulice. Tento model přeměny města vycházel z pařížské přestavby a stal se velice často užívaným řešením, zj. široké ulice, známé francouzské boulevardy a avenue. Oblíbené boulevardy bychom kromě Paříže našli i v jiných francouzských městech – Toulouse, Marseilles a dalších. Dále např. v Bruselu, nebo dokonce dvanáctikilometrový bulvár Paseo de la Reforma v Mexico City byl v tomto stylu projektován (Herzán 2009). „Sama Paříž prošla velice rozsáhlou přestavbou, zbourána byla takřka polovina původní zástavby historického jádra, odtud bylo vystěhováno na 350 000 chudých obyvatel a zmizelo 50 km původních ulic. Paříž se v průběhu 19. století musela vyrovnat s šestinásobným nárůstem počtu obyvatel“ (Hrůza, Zajíc 1996, str. 218).

Zvláštním řešením přelidněnosti je šachovnice boulevardů a avenue v New Yorku (NY). Na konci 18. století měl NY stejný počet obyvatel jako Praha, avšak velice rychle rostl. Rozdělení Manhattanu na 155 boulevardů a 12 avenue zajistil snadné rozparcelování a spíše ekonomicky vyřešil otázku bydlení, i když nebyl brán ohled na zdravé prostředí pro život místních obyvatel – tyto trendy se v rámci přestavby měst již řešily. Ale pouze o pár let později vznikla kampaň, která prosadila vybudování Central Parku a ozdravení místního prostředí. Již v roce 1900 měl NY 3,5 milionu obyvatel (Hrůza, Zajíc 1996).

Druhým způsobem přeměny měst bylo jejich rozšiřování např. ve Vídni. Vídeň byla poměrně dlouho svírána hradbami, které jí neumožňovaly další rozvoj, čímž zaostávala za evropskými i světovými velkoměsty, ač byla hlavním městem habsburské říše. Poté, co byly hradby zbourány, byla okolo původního historického jádra vystavěna okružní třída, tzv. Ringstrasse. „V roce 1890 bylo k Vídni připojeno 34 předměstí a počet obyvatel se vyhoupl na trojnásobek - 1,5 milionů“ (Hrůza, Zajíc 1996, str. 223). Podobně byla situace řešena v Berlíně, kde po uvolnění hradeb vznikla okolo

historického jádra rozsáhlá zástavba novostaveb. Nebylo divu, v roce 1900 měl Berlín 2 miliony obyvatel.

Za třetí způsob urbanistické proměny měst v 19. století se považuje tzv. asanace, která byla velmi typická pro Prahu. Nejedná se však o způsob řešení, který vznikl v Praze. Zde byl aplikován po vzoru jiných evropských metropolí, které se potýkaly se stejnými problémy (Bečková 2006). Ve své podstatě tento pojem znamená „zlepšení podmínek ve městě – zajištění dostatku pitné vody, výstavby kanalizační sítě a čistíren, zlepšení čistoty veřejných prostranství, snížení hustoty obyvatel a zastavěnosti pozemků, zlepšení hygienických podmínek v obytných domech a bytech.“ (Hrůza, Zajíc 1996, str. 234). Protože se ukázalo, že ozdravit město znamená někdy jednodušší cestu bourání, pro pojem asanace se začalo používat synonymum bourání. V roce 1893 počala asanace Starého Města a pražského Židovského Města – ve stejný rok, kdy v americkém Chicagu probíhala výstava 400 let od objevení Ameriky a kdy se město vzpamatovávalo z obrovského požáru, který zničil rozsáhlé části města tvořené nízkými dřevěnými domky (Hrůza, Zajíc 1996).

Více o urbanistickém rozvoji Prahy je popsáno v kapitole 4.1.

3. Zdroje dat a metodika práce

3.1 Zdroje dat

Ve své práci využívám několik zdrojů dat. Využívám data ze Sčítání lidu, domů a bytů z let 1991 a 2001 a to pro statistickou analýzu dat věkové a vzdělanostní struktury obyvatelstva v kapitole 4. Jedná se o data za jednotlivé pražské urbanistické obvody (UO), které se shodují se základními sídelními jednotkami (ZSJ). Data byla poskytnuta z databáze Urbánní a regionální laboratoře (2010). Cílem analýzy věkové a vzdělanostní struktury obyvatelstva bylo zaznamenat změnu ve věkovém a vzdělanostním složení obyvatel ve sledovaném období (1991-2001) a naplnit tak současně cíl celé práce – sledovat proměnu sociální struktury obyvatelstva v pražských vilových čtvrtích¹.

Porovnávám mezi sebou proměnu ve vilové čtvrti Hanspaulka, ve vilových čtvrtích celé Prahy 6, dále všechny pražské vilové čtvrti v Praze a data o věkové a vzdělanostní struktuře celé Prahy. V každé kategorii pracuji s daty za UO, a jelikož v poslední kategorii pracuji s daty za celou Prahu, využila jsem data pro všechny pražské UO.

V rámci věkové struktury obyvatelstva porovnávám 3 věkové kategorie obyvatel v obou sledovaných letech (resp. jejich podílové zastoupení na celkovém počtu obyvatel: 0-14 let, 15-59 let a 60 let a výše. Sleduji také celkový počet obyvatel v jednotlivých stanovených kategoriích UO.

Ve vzdělanostní struktuře pracuji s daty pro podíl středoškolsky (SŠ) a vysokoškolsky (VŠ) vzdělaných obyvatel v daných UO. Data ze SLDB za oba sledované roky se ve vzdělanostní struktuře poněkud odlišují. Pro rok 2001 jsou uváděny podrobnější údaje pro vzdělání obyvatel. Jelikož v roce 1991 ještě neexistovalo vysokoškolsky uznávané vzdělání ukončené titulem Bc., v roce 2001 se již objevuje. Já ho do kategorie vysokoškolsky vzdělaných lidí nezapočítávám, aby nevznikly příp. velké odchylky a data byla srovnatelná. Podíl lidí s ukončeným bakalářským vzděláním však v jednotlivých UO nepřesahuje 1,5 %. Dále pro rok 2001 se objevují

¹ Pojmem vilová čtvrť je v této práci myšlen UO, ve kterém je většina zástavby tvořena zástavbou vilových domů.

podrobnější kategorie pro SŠ vzdělání – vyučení bez maturity, středoškolské vzdělání s maturitou a vyšší nástavba. Tyto 3 kategorie jsem tedy zahrnula pro SŠ vzdělání.

V kapitole 5 pracuji s daty, která mi byla poskytnuta ze ZŠ Na Hanspaulce. Data jsou součástí školních kronik a záznamů a díky spolupráci s ochotnou paní učitelkou je mohu ve své práci uvést. Jedná se o sledování vývoje počtu žáků v místní ZŠ od školního roku 1939/1940 po poslední školní rok 2009/2010. Tato data jsou k dispozici po deseti letech. Pouze pro školní rok 1949/1950 data nejsou k dispozici. Pro poslední školní rok uvádím i složení žáků podle jejich trvalého bydliště – zaznamenávám tedy podíl žáků pocházejících přímo z Hanspaulky a žáků z jiných částí Prahy nebo žáků mimopražských. V krátkosti se věnuji cizincům navštěvujícím ZŠ na Hanspaulce, pro což mi bylo poskytnuto také několik podkladových záznamů. Všechna data mi byla dána k dispozici k vlastnímu zpracování. Data jsem graficky uspořádala do přehledných tabulek a grafů.

V následujících částech případové studie kapitoly 5 pracuji s výsledky vlastního terénního šetření z vilové čtvrti Hanspaulka.

3.2 Metodika

Ve své práci používám kvantitativní i kvalitativní metody výzkumu.

Kvantitativní metody využívám k popisu společenských jevů - v části zpracování věkové a vzdělanostní struktury obyvatel, kde provádím statistickou analýzu dat a při zpracování dat z kronik ze základní školy. Na základě vyhodnocení odlišností dat pro sledované roky se snažím vyvodit závěry a vysledovat určité trendy v proměně zkoumaných charakteristik obyvatel.

Značná část práce, ve které se věnuji případové studii, používám kvalitativních metod výzkumu, kterými jsou řízený rozhovor a pozorování. Sleduji proměnu obyvatelstva a fyzický stav vilové čtvrti Hanspaulka na základě vlastního sběru dat a informací.

Využití kvalitativních metod výzkumu je velice užitečné, neboť výstupy z těchto metod přináší pochopení, popis a vytváření hypotéz. V centru výzkumu je člověk, skupina lidí nebo sledovaná lokalita, ve které lidé žijí nebo pracují (Vyhnánková 2009). V případě lidí se jedná převážně o menší početnost respondentů. Mezi další kvalitativní

metody patří dotazníkové šetření, analýza dokumentů, ohnisková skupina, atd. (Hendl 2008).

Řízené rozhovory jsem uskutečňovala v lokalitě Hanspaulka (podle vymezení UO Hanspaulka). Obyvatele Hanspaulky jsem oslovovala na ulici a také jsem navštívila několik místních maloobchodníků přímo v jejich obchodech (vinárnu, zdravotnické potřeby, trafikou). Rozhovorů jsem utvořila celkem 22 v různé denní době. Dotazovaní byli velmi příjemní a byla jsem velmi překvapena jejich ochotou odpovídat na mé otázky, ba i sdělovat spoustu zajímavých informací navíc. Stalo se, že někteří lidé odmítli rozhovor vést, ale to bylo z důvodu, že nebyli obyvateli Hanspaulky. Původně jsem očekávala, že jeden rozhovor bude trvat přibližně 15 minut, ale v mnoha případech trvaly rozhovory i mnohem déle. Všechny rozhovory měly stejnou strukturu, jejíž vzor je uveden v přílohách. Několik otázek bylo směřováno na rezidenční spokojenost obyvatel, s čím konkrétně jsou lidé na Hanspaulce spokojeni a s čím nespokojeni a co se v jejich očích proměňuje, co by chtěli změnit. Dále jsem se orientovala na to, jak dlouho zde respondenti žijí, odkud se sem přistěhovali, zda bydlí ve vlastní nemovitosti, jaké jsou vztahy v jejich domě (v mnoha případech lidé žijí ve vilových domech složených z bytů o několika vlastnicích nebo je běžné, že ve vile žije rodina vícegeneračně). Zabývala jsem se také otázkou sousedství – zda se lidé na Hanspaulce dobře znají, jaké jsou sousedské vztahy, jestli sem pronikají cizinci, v jaké míře, jak je obyvatelé čtvrti ve svém okolí vnímají, kde s nimi přijdou do kontaktu. V závěru rozhovoru jsem se snažila zacílit otázky na koupi a pronájem nemovitostí na Hanspaulce – opět jsem se zaměřila i na cizince.

V rámci pozorování jsem se zaměřila na sledování obytných domů a veřejných prostranství Hanspaulky. Hanspaulka je obecně považována za jednu z „nejlepších adres“² bydlení v Praze. Nemovitosti zde šplhají k nejvyšším cenám za bydlení v Praze i celé ČR, proto jsem se rozhodla krátce věnovat pozorování fyzického stavu domů a veřejných prostranství. Na základě vlastního pozorování jsem hodnotila venkovní stav

² „Dobrá či prestižní adresa je ta, která naplňuje určitý ideál bydlení z hlediska fyzického a sociálního prostředí (bezpečnost, genius loci, sousedství, významní lidé, instituce) a která vykazuje vysoký sociální status obyvatel“ (Zelendová 2003, str. 9).

domů, využití ploch v okolí domů (dvorky), sídla firem či obytnost domů, vozový park, míru zeleně, veřejná hřiště. Toto pozorování je shrnuto popisem výsledované situace.

Pozn.: Zajímavé parametry pro kvalitní bydlení podle dotazníkového šetření J. Schlangerové ze 70. let.

- „1. Prostorově, zdravotně a technicky vyhovující byt,
2. Přiměřená hustota a vhodná prostorová distribuce v domě, domů v ulici nebo bloku, z toho plynoucí přiměřená hustota lidí a aut v prostoru se zvláštním zřetelem v kritických dobách,
3. Důstojnost a estetičnost vzhledu a hygienicky adekvátní stav obytných budov a urbanistických celků,
4. Dostupnost zelených ploch pro odpočinek a rekreaci s vyloučením MHD
5. Přiměřená vybavenost obchody, službami – zdravotnictví, školství, sportovní, rekreační, společenské
6. Zabezpečení pravidelné, rychlé, kulturní dopravy a ochrana před negativními vlivy.“

(Schlangerová 1977, str. 121).

4. Pražské vilové čtvrti

4.1 Praha na počátku 20. století – fenomén zahradních měst

Praha na počátku 20. století pokračovala v procesech, které byly započaty díky silící industrializaci už ve století devatenáctém. Jednalo se o silící proces urbanizace, kdy Praha a přilehlé obce nasávaly stále větší a větší počet obyvatel ze širokého okolí. V Praze se pomalu začínaly diferencovat jednotlivé čtvrti podle charakteru bydlícího obyvatelstva. Posiloval se vliv bohatých měšťáků v honosných čtvrtích – např. Královské Vinohrady a naopak se rozrůstaly čtvrti, kde převládalo chudé dělnické obyvatelstvo – jednalo se hlavně o tehdejší předměstí Karlín, Smíchov, Žižkov či Holešovice. Tyto čtvrti se stávaly postupně přelidněnými a životní podmínky pro život obyvatel zde byly žalostné. Výrazně se začala projevovat sociální rozvrstvenost (Král 1946). Společenská atmosféra se stala velice napjatou a vyhrcovala se v období hospodářské krize, kdy se do konfliktu stále častěji dostávali stoupenci nižších sociálních vrstev (dělnictva) a lidé lépe postavení (nazývaní kapitalisty) (Hrůza 1989). Bytová situace byla v Praze velmi nedostatečná a obrovský přírůstek příchozího obyvatelstva nebyla schopna uspokojit. Stávající stav si žádal výstavbu bytů dostupných pro dělnictvo a sociálně nižší vrstvy obyvatelstva.

Po dobu první světové války (1914-1918) došlo k útlumu hospodářského a stavebního rozvoje Prahy, avšak po skončení války nabral rozvoj Prahy velice rychlého a prudkého tempa. Významně se na tom podílel i fakt, že Praha už nebyla jen provinčním městem jako za Rakousko-Uherska, ale stala se hlavním městem nového československého státu. Došlo především k naplnění cílů Státní regulační komise - k přebudování městských periferií v hygienická zahradní města, dále k zlepšení sítě ulic, výstavbě mnoha monumentálních budov, atd.

V celém meziválečném období docházelo k mnohým modernizacím. Např. byla od základů přebudována (tzv. sanována) přelidněná čtvrť Josefov, byly stavěny nové činžovní domy v mnoha pražských čtvrtích, které měly naplnit původní záměr dostupných bytů pro slabší sociální skupiny obyvatel, objevovala se i nová náměstí, sady a veřejné budovy. Po odstranění novoměstských hradeb také docházelo k postupnému splývání vnitřního města (myšleno historické centrum) a okolních

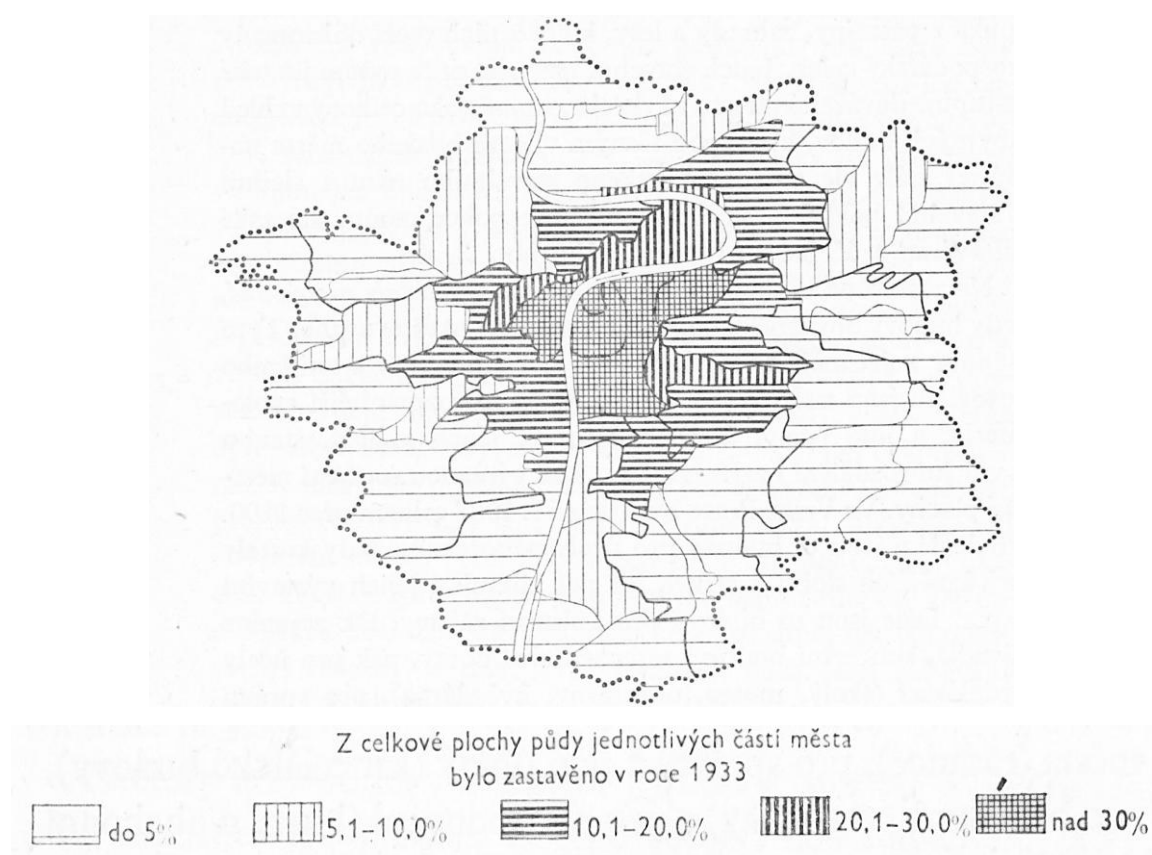
předměstí v jedinou aglomeraci. Okolo vlastní Prahy se utvářel prstenec periferie, který se stále plnil přistěhovalci hlavně z venkova, kteří v Praze shledávali lepší společenské příležitosti, ale také už i prvními vystěhovalci z vlastní Prahy, kteří se snažili utéct z jejího “nehygienického” prostředí (Král 1946). Už na počátku 19. a 20. století se poprvé v dějinách objevuje proces suburbanizace (Hnilička 2005).

Dne 6.2.1920 byla Praha sloučena s 37 okolními obcemi a vzniklo jedno město – hlavní město Praha, označované jako Velká Praha. Podle sčítání z roku 1921 měla Praha 676 600 obyvatel (Král 1946). Od vzniku Velké Prahy pokračovala výstavba, dokonce i v místech, kde dříve byla opomíjena, na svažitéch a hůře přístupných terénech. Průměrný přírůstek obytných domů v letech 1922-1930 činil 67 %, nutno podotknout, že průměrný, protože místy činil až 400 % (Král 1946). Mezi léty 1918 až do počátku druhé světové války 1938 vznikaly na těchto dříve méně dostupných pozemcích např. čtvrti s velkými vilovými částmi (př. Spořilov, Zahradní Město, apod.), tzv. zahradní města. Pešek a Ledvinka vyjádřili tento stav následovně: „Na periferiích města v celém meziválečném období ohromným tempem vznikaly celé nové a většinou velmi kvalitní čtvrti (satelitní vilková sídliště Ořechovka, Hřebenka, Spořilov, Zahradní Město, luxusní Havlova čtvrť Barrandov, Hanspaulka).” (Pešek, Ledvinka 2000, str. 587). Na komplexy s vilovými či rodinnými domy se přeměňovaly také v té době periferní části jako Podolí či Střešovice a další. I některé tovární čtvrti se v té době měnily částečně v obytné – činžovní, nebo i zde vznikaly v menší míře moderní vilové části – např. v Košířích nebo na Smíchově. Kromě nových čtvrtí s rodinnými domy vznikaly také vysoké činžovní domy a veřejné budovy. S rozrůstající se pražskou aglomerací se průmyslová funkce přesouvala stále více ven z Prahy do původních zemědělsky zaměřených lokalit. Sídla vzdálená od Prahy sloužící dříve k víkendové rekreaci, srůstala s Prahou a jejich funkce se proměňovala na trvale obytnou. S rozvojem dopravy se dostupnost Prahy stále více zlepšovala, přibývalo železničních i autobusových spojů.

Stále však v periferních oblastech přibývalo v důsledku hospodářské krize tzv. nouzových kolonií nebo se rozšiřovaly (např. Na Krejčárku na Praze 3, Před Mostem a Za Mostem na Praze 9 nebo na Praze 4 Na Děkaně či U Blažků). Šlo o provizorní obydlí, která byla stavěna z odpadků, v mnoha případech na zapůjčených pozemcích. Poměrně trefně byla nazývána “zahradní města nezaměstnaných” (Hrůza

1989, str. 296). Městská periferie byla čím dál více proletarizována a počet dělnictva se zvyšoval, viz výše (Votrubec 1965). Ačkoli původní záměry o rozsáhlé výstavbě bytů pro sociálně slabší skupiny byly podrobně rozpracovány v rámci předpisů pro zdravé bydlení, nakonec se tuto svízelnou společenskou otázku nepodařilo vyřešit, neboť bytový fond sice výrazně narostl, ale byty byly nakonec pro tyto obyvatele cenově nedostupné a skončily ve vlastnictví střední vrstvy (Hrůza 1989). Obr. 4 charakterizuje zastavěnost pražského území roku 1933.

Obr. 4: Zastavěnost území Velké Prahy r. 1933

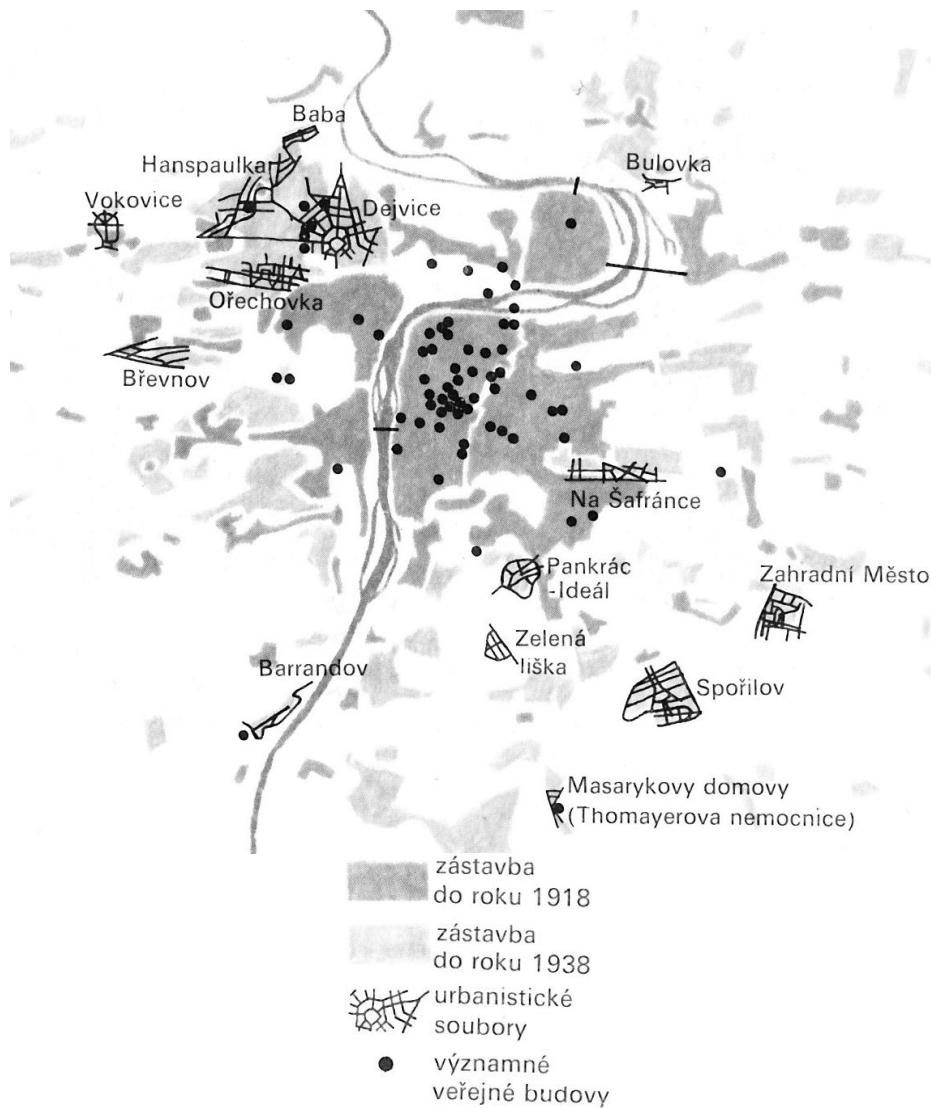
Zdroj: Král (1946, str. 65).

Z kartogramu jasně vyplývá, že nejvyšším stupněm zastavěnosti disponovalo centrum Prahy s přílehlými částmi, průmyslově rozvíjenými lokalitami – pražskými předměstími. Dále už v tomto roce můžeme sledovat stupeň zástavby na tehdejších periferiích, v dnešních částech Prahy 6, Prahy 4 a Prahy 9, kde vznikaly rozsáhlé obytné

komplexy zahradních měst a činžovních domů. Zbytek území Velké Prahy se stal velkým potenciálem výstavby do budoucna.

Výstavbu v celém meziválečném období dobře zachycuje obrázek 5. Zde bych upozornila hlavně na mnohé vilové čtvrtě, které jsou zde zachyceny, a kterým je více prostoru věnováno v další podkapitole 4.2.

Obr. 5: Výstavba v Praze v meziválečném období

Zdroj: Borovička, Hrůza (1983, str. 80).

V průběhu druhé světové války se výstavba pozastavila a po skončení s nástupem socialismu se ubírala už jinými směry. Upustilo se od trendu výstavby zahradních měst a prostředky byly vynakládány na výstavbu jednotných obytných souborů sídlišť. Na nejstarší sídliště malých rozměrů vzniklá bezprostředně po druhé světové válce (např. Na Pískách v Praze 6, Větrník na Petřinách či Solidarita ve Strašnicích) navázaly komplexy co do počtu bytů mnohem objemnější bytové výstavby, která měla poměrně masovým způsobem kompenzovat nedostatky v oblasti bydlení z meziválečného období.

4.2 Vznik a původ pražských vilových čtvrtí

Historie pražských vilových čtvrtí se datuje již od konce 19. ale hlavně do první poloviny 20. století. Výstavba v Praze je však nejvíce spojena s 20. a 30. léty 20. století, čili s rozmachem výstavby po první světové válce. Vznikaly vilové čtvrtě maloburžoazní (Spořilov, Zahradní Město) a čtvrtě pro příslušníky vysoké buržoazie (Hanspaulka či Ořechovka) (Votrubec 1965). Tyto čtvrti vznikaly buďto jako drobné skupiny domů a vil v blízkosti historického centra a starého osídlení nebo jako samostatné útvary obklopené krajinou, které až pozdějším rozrůstáním srostly s okolními sídly v kompaktní prstenec vnitřního města (Kuča, Havrda 2008). V prvním případě bychom mohli mluvit například o menší vilové zástavbě v Bráníku, Podolí, Hodkovičkách, Krči, Modřanech, Strašnicích, Malešicích, Košířích, Jinonicích, okrajích Smíchova či Vinohrad. V druhém případě se jedná o soběstačné vilové čtvrti či kolonie, které vznikaly v podstatě na zelené louce (např. Baba, Hanspaulka či Spořilov).

Pražské vilové čtvrti kopírovaly model myšlenky, která se od konce 19. století šířila z Anglie – model zahradních měst dle jejího autora E. Howarda (1850-1928), popsáno viz výše v kapitole 2, který odpovídal volání Pražanů po potřebné hygieně města – dostupnosti vzduchu, slunce, širokých vzdušných ulicích – to vše měla zahradní města splňovat. Howard, který se zájmem a velkým neklidem sledoval živoření obyvatel měst, si kladl na mysl otázku: „Jak docílit, aby se lidé z měst vrátili zpět na venkov?“ (Hnilička 2005, str. 34).

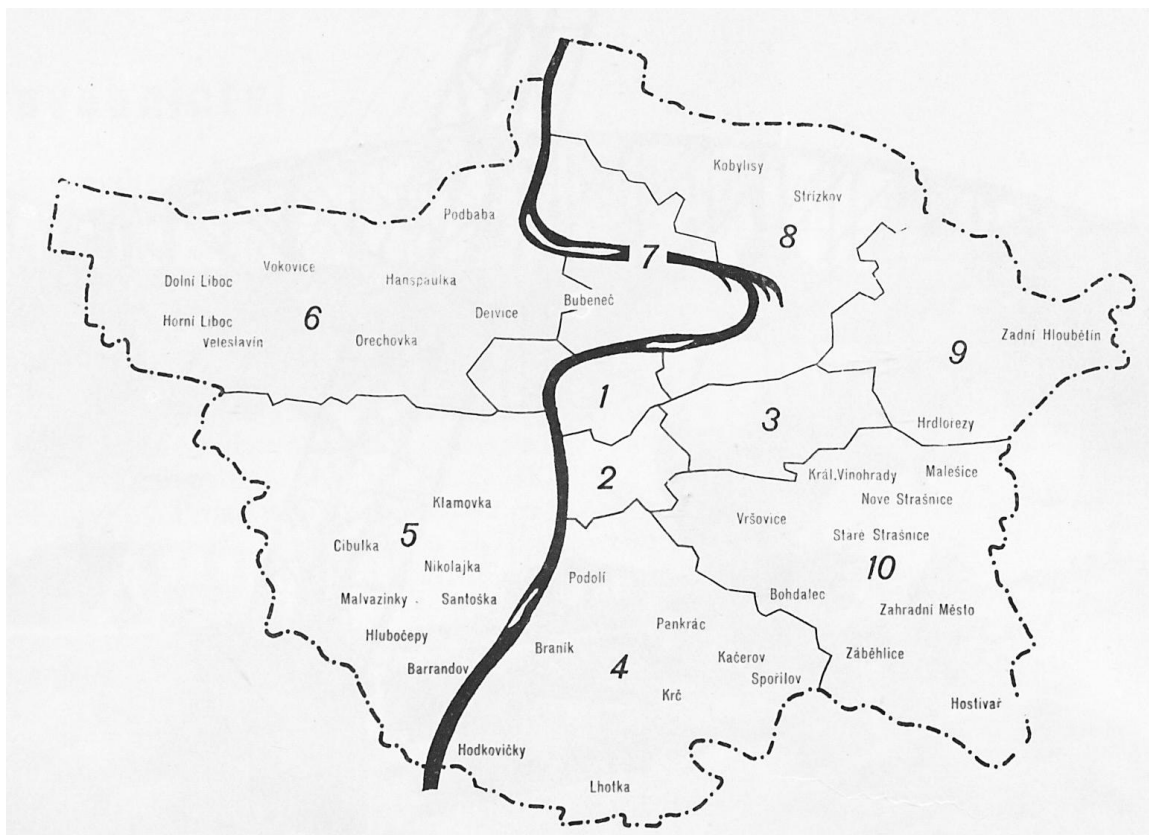
V Praze byla první zahradní města plánována již na přelomu století. Bylo tomu v několika lokalitách – v Lahovicích, dále mělo vzniknout samostatné městečko v Běchovicích, větší projekt byl plánován pro Bílou Horu, kde bylo počítáno s bytovým

fondem pro 30 000 lidí. Žádný z těchto projektů se však nakonec neuskutečnil (Hrůza 1989).

Ačkoli myšlenka zahradních měst byla velice atraktivní, brzy se v Evropě shledala s prvními kritikami, které mluvily o koloniích domků na okrajích měst obklopených krajinou nijak nenavazující na dosavadní urbanizované území. Vilové čtvrti skutečně, až na ojedinělé případy postrádaly základní vybavenost a opíraly se o vybavenost starších příměstských obcí (Votrubec 1965). S takovouto kritikou byla komentována i pražská zahradní města. „Pás zahradních kolonií začíná nebezpečně ohrožovati správný urbanistický rozvoj Prahy: brzy poznají úřady a komise, že všelijaké Spořilovy a Vořechovky, jimiž se honosíme (neznámo proč), byly pochybným pokrokem. Rostoucí město bude sevřeno pásem, který nebude ani zelený, ani obytný. Nesprávný individualismus se rozvíjí.“ Takto se vyjádřil L. Žák, při posuzování kolonie Baba, kde byl sám autorem jednoho z plánovaných objektů (Hrůza 1989, str. 295).

Pražská zahradní města byla nakonec stavěna až v první polovině 20. století po skončení první světové války. Na tehdejších periferiích bylo během 15 let postaveno celkem 37 velkých vilových souborů: Barrandov, Hlubočepy, Santoška, Klamovka, Nikolajka, Malvazinky, Cibulka, Ořechovka, Hanspaulka, Bubeneč s východní částí Dejvic, západní část Dejvic, Podbaba, Vokovice, Veleslavín, Horní a Dolní Liboc, dále na pravém břehu Vltavy to byly Kobylisy, Střížkov, Zadní Hloubětín, Hrdlořezy, Malešice, východní část Vinohrad a východní část Vršovic, Staré a Nové Strašnice, Hostivař, Zahradní Město, Bohdalec, Spořilov, Záběhlice, Krč, Kačerov, Pankrác, Podolí, Braník, Hodkovičky a Lhotka (Votrubec 1965). Tyto nové vilové kolonie jsou zachyceny v rámci městských částí Prahy na obrázku 6.

Obr. 6: Vilové soubory postavené ve 20. a 30. letech 20. století

Zdroj: Votrubec (1965, str. 92).

4.2.1 Zahradní města na levém břehu Vltavy

Přímo nad Vltavou na jihu Prahy se tyčí Barrandovské vily, které se staly kolonií přepychových domů postavených na jedinečném místě - Barrandovské skále. Tehdy patřily hercům a herečkám, kteří pracovali ve filmových ateliérech. Dodnes je tato lokalita považována za velice lukrativní místo pro život v Praze, jediným nedostatkem je každodenní hustá dopravní situace, která komplikuje spojení s centrem Prahy. Nedaleko v Prokopském údolí, v původně průmyslově-dělnické vesnici Hlubočepích, vyrostla další výstavba rodinných vilek. Prostředí této lokality je umocněno polohou v údolí Dalejského potoka a obklopeností krás přírody Prokopského údolí.

Nedaleko na původně zemědělském Smíchově, který se stal jedním z prvních pražských prudce rostoucích průmyslových předměstí, bychom dnes našli také několik vilových souborů – a to Klamovku, Nikolajku, Santošku a Malvazinky. V sousedních Košířích nacházejících se v údolí Motolského potoka, se dnes kromě bloků činžovních

domů na dně či mírnějších svazích údolí, nacházejí rozsáhlé zahradní části s malými rodinnými domy a vilami (Král 1946). Tento obytný soubor se nazývá Na Cibulce. Místním hybatelem rozvoje Košíř nebyl průmysl, ale poloha u plzeňské silnice, která této lokalitě umožnila rozvoj. Výrazně k němu přispělo také brzké zavedení tramvajové linky ze smíchovského Anděla na Klamovku (Hrůza 1989).

Velký podíl vilových souborů je koncentrován na území Prahy 6. Jedním z vůbec prvních projektů zahradních měst byla proslulá Ořechovka, která vznikla na místě vinic, cihelny a opukových lomů ve Střešovicích, na jejíž projekt byla roku 1919 vypísána soutěž ministerstvem veřejných věcí. Ořechovka je dodnes velice urbanisticky a architektonicky ceněná. Mezi jmény projektantů je třeba zmínit osobnost tehdejšího stavitelství, architekta P. Janáka. (Hrůza 1989). Ořechovka dnes patří k nejlukrativnějším lokalitám bydlení v Praze a ceny za nemovitosti jsou zde jedny z nejvyšších.

Obr. 7: Müllerova vila z let 1928-1930 – jeden ze symbolů českého funkcionalismu a pražské Ořechovky

Zdroj: http://www.pis.cz/cz/praha/pamatky/loosova_vila_mullerova_vila, 30.6. 2010.

Ve vedlejších Dejvicích, které byly považovány za nejzdravější část Velké Prahy díky své poloze vzhledem k západnímu proudění větrů, bychom našli také velkou koncentraci vil. Jedinečnosti jejich prostředí přispívá blízká poloha velmi přírodně hodnotného Šáreckého údolí. Vznikly zde obytné komplexy vil a rodinných domů se zahradami, které díky zdravotnosti Dejvic získaly pověst nejkvalitnějšího bydlení v Praze.

Minimum původních továren bylo opuštěno, a tak bylo zamezeno možnému znečištění prostředí. Dejvice se také staly moderní čtvrtí, kde našlo své sídlo mnoho významných úřadů a škol (Král 1946). Ukázkou zdravého bydlení je sousedství dvou vilových komplexů – původních zemědělských usedlostí – Hanspaulka a Baba. Obě lokality patřily a dodnes patří k nejlepším adresám ve městě, nejen kvůli zdravému prostředí, které se zde dodnes udrželo, ale také díky architektonické hodnotě místních vil, které jsou spojeny se jmény projektantů a stavitelů jako Linhart, Janák, Gočár, Černý. Baba je považována za památku moderní architektury své doby (Hrůza 1989). Obě lokality se nachází na návrší s krásnými výhledy na Pražský hrad, a jak už bylo výše popsáno, v těsném sousedství Šáreckého údolí. O Hanspaulce je více psáno v kapitole 4 viz níže. Kolonie Baba měla původně vzniknout jako „vzor hospodárnosti, účelnosti i urbanistické a architektonické úrovně“ – u zrodu se pomýšlelo na záměr sociální výstavby, ale nakonec se vily na Babě staly předmětem pro ty, „kdo si je mohli dovolit“ (Hrůza 1989, str. 300).

Podobný vývoj jako Dejvice prodělala sousední Bubeneč. Původně vynikala chovem ovcí, později ve 20. století byla zastavěna honosnými vilami a činžovními domy. Mnohé jsou dnes sídly velvyslanectví a jiných významných úřadů. Další vilovou zástavbu bychom mohli na Praze 6 najít na Veleslavíně nebo ve Vokovicích, avšak i na Břevnově okolo Ladronky se nacházejí vily, které stojí za zmínku. Při Šáreckém potoce za oborou Hvězda v Horní a Dolní Liboci, bychom našli menší soubory vilek a rodinných domů s vesnickým rázem (Král 1946).

4.2.2. Zahradní města na pravém břehu Vltavy

Na opačném břehu Vltavy se nacházejí 2 vilové komplexy – Kobylisy a Střížkov. Kobylisy, které se proměnily ze zemědělského sídla v pražské předměstí, disponují vilami, které dříve obývali dělníci a řemeslníci. Střížkov byl dlouho nedotčen zásahy zvenčí, zejména růstem obyvatel, díky své poloze mimo důležité dopravní tahy (Kopecký 2010).

V Zadním Hloubětíně a Hrdlořezích, což jsou lokality známé spíše nouzovými koloniemi a vysokou koncentrací žijícího dělnického obyvatelstva, dnes také najdeme zastoupení vilové zástavby (Votrubec 1945).

Také na Vinohradech (hlavně ve východní části) vznikaly vily a zahradní domy, ale co do plochy bylo toto zastavění mnohem menší, než-li např. v Dejvicích. Ač byly Královské Vinohrady ve své době považovány za nejzdravější část Prahy, tato domněnka se ukázala jako nepravdivá, protože právě západními větry bylo a je na jejich území transportováno velké množství kouře a prachu z celé Prahy. Ale po dlouhou dobu si udržely pověst čtvrti silné měšťanské vrstvy. (Král 1946). I dnes jsou Vinohrady ve srovnání cen pražských nemovitostí velice drahou lokalitou.

Jižním směrem v Malešicích také vznikl komplex rodinných domů, avšak pozdější výstavbou sídlišť byl jimi pohlcen. Podobný osud potkalo jedno z prvních zahradních měst, stejně nazvané Zahradní Město, které vznikalo v letech 1924-1934. Původní kolonie rodinných domků byla pohlcena dvěma sídlišti.

Poměrně rychlým tempem se rozvinuly venkovské Vršovice, kde bychom dnes kromě sídlišť našli také vilovou kolonii ve východní části. Těsně navazující Strašnice, si díky své vzdálenější poloze vůči centrální Praze, udržely až do konce 19. století zemědělský ráz. Vilové kolonie zde vznikaly od roku 1922 a velice rychle došlo k populačnímu rozvoji Strašnic (Votrubec 1965).

Jižně od Vršovic na stráních nad údolím Botiče se rozkládají Záběhlice. Původně se zde pěstovala zelenina a vinná réva, později zde vynikl průmysl – Ringhofferovy kovohutě a Záběhlice se staly dělnickou osadou. Ač zde živelně vznikaly nouzové kolonie, našly bychom zde i rodinné domky a vilky (Ouředníček 2008).

V údolí Botiče se rozkládá Hostivař. Teprve před první světovou válkou došlo k jejímu zprůmyslnění, které zde proběhlo poměrně úspěšně a díky své poloze při železniční trati na České Budějovice disponovala Hostivař velkým přílivem pracovní síly. Továrny rostly na severovýchodě Hostivaře, kdežto na jihozápadě se stavěly rodinné vilky (Votrubec 1965).

Jižně od Hostivaře se nachází zahradní město Spořilov, které bylo vystavěno podle anglického vzoru zahradního města ve Welwynu roku 1924. Jak už napovídá název, město mělo být stavěno úsporně. „Do první poloviny 20. let patřil Spořilov a Zahradní Město, k severu orientovaných a tím levnějších stavebních pozemků“ (Hrůza 1989, str. 295). V první a druhé fázi se stavěly domky nejmenší s nejmenšími zahradami

pro málo majetné a střední vrstvy, v třetí fázi se stavěly komfortnější vily pro zámožnější obyvatele – s většími zahradami (Historie Spořilova).

Vedlejší Krčská kolonie se rozrostla na základě výstavby rodinných domů v sousedství Kunratického lesa.

Na jihu Prahy u Vltavy leží Podolí, Bráník a Hodkovičky – lokality se starými sídelními jádry, které byly až později ovlivněny rozvojem Prahy.

Podolí bylo až do roku 1906 do proražení tunelu úplně izolované od Prahy. Původně se zde nacházela zemědělská ves žijící z pěstování zeleniny a dopravy dřeva po Vltavě. Až po propojení s Prahou se začala proměňovat. Vznikaly zde činžovní a zahradní komplexy na svažitém terénu, avšak ne v takovém měřítku jako v jiných částech Prahy (Král 1946). I Bráník původně býval zelinářkou obcí, přičemž později byl zastavěn vilovými domy na plošině i ve svazích. Hodkovičky stejně tak byly původně zemědělské a později se staly zahradní čtvrtí s městským obyvatelstvem.

Obr. 8: Příklad vilové zástavby v pražském Braníku

Zdroj: <http://www.reality.cz/cgi/detail?ord=BJH-N00100>, 30.6.2010.

V duchu myšlenek E. Howarda o zahradních městech bylo kromě výše zmíněných vilových čtvrtí částečně přebudováno i Židovské Město, které bylo modernizováno v duchu vzdušnosti a ozdravení prostředí pro život člověka.

Výstavbu vilových čtvrtí lze také chápat jako jednu ze snah o zlepšení situace bytového fondu tehdejší doby, kromě výše popisovaného zkvalitnění bydlení z pohledu

životního prostředí. Bohužel jak se ukázalo, vily nebyly řešením snadno dostupným pro širokou společnost.

Všechny vilové čtvrti byly založeny do druhé světové války. Po válce došlo k útlumu jejich výstavby, avšak rozestavěné projekty byly většinou dokončeny. Kompaktně dostavěn byl například Břevnov. Výstavba bytového fondu se přesunula na okraje Prahy a do popředí se dostala tzv. hromadná bytová výstavba sídlišť, která potřebovala hodně prostoru, kterého na okrajích města bylo stále dost. Na sídliště se přesunul veškerý zájem, přičemž starší domy vnitřního města chátraly a byly zanedbávány (Kuča, Havrda 2008).

V dnešní době je původní urbanistická struktura vilových čtvrtí velice ceněna. U některých čtvrtí však postupně došlo k nalepování mladší výstavby a naborování jejich původního urbanistického plánu. Příkladem může být původně vilová čtvrť Zahradní Město, které v 60. a 70. letech bylo obestavěno zástavbou panelových domů, viz obrázek 9.

Obr. 9: Pohled na Zahradní Město od jižní spojky – v popředí původní zástavba, v pozadí novější panelové domy

Zdroj: www.wikipedia.org, 14.4.2010

Po roce 1990 ještě dobýhala tzv. komplexní bytová výstavba obklopující kompaktní město (Ouředníček, Posová 2006). Po roce 1996 se zavedením hypotečních úvěrů vzrostl zájem o bydlení v samostatných rodinných domech a začal se projevovat

proces rezidenční suburbanizace v návaznosti na stávající sídla, ale i za administrativními hranicemi Prahy, kde developerské společnosti začali budovat projekty hromadné výstavby rodinných domů. Největší nárůst v suburbánních oblastech byl zaznamenán po roce 2001 (Vyhnánková 2009). Problematikou suburbii se však ve své práci nezabývám.

Od přelomu století v rezidenční výstavbě Prahy narostl počet tzv. gated communities, které jsou charakterizovány separací od okolního prostředí a v mnoha případech jsou střeženy. Nejznámější lokalitou tohoto typu je nejspíš luxusní komplex Malé Šárky, která disponuje velkou převahou cizineckého obyvatelstva – z 85 % (Sýkora 2009). Gated communities se stejně jako vilové čtvrti řadí mezi nejdražší bydlení v Praze.

I dnes vznikají mezi novými rezidenčními lokalitami v Praze projekty na výstavbu atraktivních vilových komplexů. Jejich umístění je většinou spjato s hodnotnou přírodní lokalitou, např. výstavba na Krutci na Praze 6 přiléhající k Šáreckému údolí nebo lokalita nových vil Velká skála v Tróji. Velice luxusní skupina vil vyrostla v ulici Na Míčánce v prestižní vilové lokalitě Hanspaulka.

Jak plyne z popisu vilových čtvrtí, byly a jsou tyto domy a celé lokality považovány za nejlepší adresy bydlení v Praze a ceny nemovitostí zde dosahují nejvyšších úrovní. Jsou samozřejmě lokality náročnější i levnější, ale obecně se dá říci, že jsou opravdu nejdražšími, jak o tom vypovídají různé cenové mapy internetových zdrojů. Otázkou pro mou práci zůstává, jak se tyto lokality proměňují a to zejména z hlediska sociální struktury obyvatelstva. Na tuto otázku částečně odpovídá následující podkapitola 4.3, kde statisticky zpracovávám vývoj sociální struktury pražských vilových čtvrtí. Odpověď je pak dále doplněna podrobným zkoumáním jedné vilové lokality – Hanspaulky v kapitole 5, které probíhalo v terénu a dokresluje celkový obraz proměny obyvatelstva takovéto lokality.

4.3 Vývoj sociální struktury pražských vilových čtvrtí

V této části zpracovávám statistickou analýzou dat věkovou a vzdělanostní strukturu obyvatelstva pro pražské vilové čtvrti. Porovnávám data pro sledované období mezi léty 1991 a 2001 za urbanistický obvod vilové čtvrti Hanspaulka s daty za UO

ostatních vilových čtvrtí Prahy 6 a všech UO vilových čtvrtí celé Prahy. Tyto tři kategorie jsou dány do srovnání s daty za UO pro celou Prahu.

Tabulka 1: Věková a vzdělanostní struktura obyvatelstva pro období 1991-2001 pro sledované UO

Rok 1991						
	Počet obyvatel	Věková struktura (%)			Vzdělanostní struktura (%)	
		0-14	15-59	60+	SŠ	VŠ
Hanspaulka	8451	15,8	57,1	27,1	32,8	31,8
Praha 6 (vily)	34559	17,2	56,6	26,2	30,7	22,4
Vilové čtvrti celkem	100866	16,7	59,7	23,6	32,7	21,9
Praha	1193841	16,6	63,6	19,8	25,8	12,4
Rok 2001						
	Počet obyvatel	Věková struktura (%)			Vzdělanostní struktura (%)	
		0-14	15-59	60+	SŠ	VŠ
Hanspaulka	7270	12,9	59,4	25,6	31,3	30,3
Praha 6 (vily)	31348	12,8	61,5	25,7	31,5	25,1
Vilové čtvrti celkem	93073	12,3	63,1	24,6	32,7	22,9
Praha	1154193	13,6	66,6	19,6	31,0	15,4
Změna ve sledovaných letech						
	Počet obyvatel	Věková struktura (%)			Vzdělanostní struktura (%)	
		0-14	15-59	60+	SŠ	VŠ
Hanspaulka	-1181	-2,9	2,3	-1,5	-1,5	-1,5
Praha 6 (vily)	-3211	-4,4	4,9	-0,5	0,8	2,7
Vilové čtvrti celkem	-7793	-4,4	3,4	1	0	1,0
Praha	-39648	-3	3	-0,2	5,2	3,0

* do SŠ vzdělání pro rok 2001 jsem zahrнула kategorie SŠ s maturitou a vyšší nástavba

** jelikož v roce 1991 neexistovalo VŠ vzdělání titulované Bc., v roce 2001 jsem kategorii ukončeného Bc. vzdělání zanedbala (řádově 1,5 %)

Zdroj: SLDB 1991, 2001.

Na první pohled lze z tabulky vypočítat několik skutečností. V pozorovaném období došlo k poklesu obyvatel ve všech sledovaných vilových lokalitách i celé Praze. Zatímco pro Prahu tento úbytek činí přibližně 3,3 % z původního stavu v roce 1991, ve vilových čtvrtích se číslo pohybuje mnohem výše. Na Hanspaulce došlo k úbytku dokonce o 14 % z původního stavu obyvatelstva, ve vilových čtvrtích P6 o 9,3 % a ve všech vilových čtvrtích o 7,7 %. Důvodem mohla být změna vlastníků nemovitostí v důsledku restitucí, zvýšení nájmu a odchod lidí za levnějším bydlením, stěhování do nově vznikajících suburbí za Prahu a stěhování obyvatelstva vůbec. I ve vilových čtvrtích došlo k velké obměně obyvatelstva a vlastnických vztahů v rámci restitucí. Spousta domů byla novými vlastníky prodána, aby se vyřešily dědické vztahy v rodině a se vznikajícím trhem s nemovitostmi začaly získávat vily v těchto lokalitách na své ceně. Po bydlení v těchto atraktivních čtvrtích Prahy se začala rozvíjet v 90. letech poptávka a postupně se staly s centrem Prahy místy s nejdražším bydlením v Praze. Na Hanspaulce došlo k opravdu významnému poklesu obyvatel, kterému lze připisovat i úbytek obyvatel starších 60 let na základě přirozené mortality. Svůj vliv na úbytku obyvatel má určitě i pronajímání domů firmám, které zde mají své sídlo a obytná funkce těchto budov ustoupila.

Ve věkové struktuře obyvatel došlo ve sledovaném období ke změnám ve všech sledovaných územích. Všude poklesl podíl obyvatel věkové skupiny 0-14 let. Ve vilových čtvrtích Prahy 6 a celé Prahy stejně - necelých 4,5 %, na Hanspaulce a v Praze přibližně stejně, okolo 3 %. Podílové zastoupení této věkové kategorie se v roce 2001 pro všechna sledovaná území pohybovala přibližně stejně okolo 13 % na celkovém stavu obyvatelstva, což se liší oproti roku 1991, kdy Hanspaulka disponovala nejnižším zastoupením necelých 16 % a vilové čtvrti Prahy 6 zahrnovaly nejvyšší podíl – 17,2 %. K úbytku obyvatel došlo také ve sledovaném období u věkové kategorie 60+, nejvíce na Hanspaulce – o 1,5 %, nejméně v celé Praze – o 0,2 %. Velký rozdíl je však v podílovém zastoupení věkové kategorie 60+ na celkovém počtu obyvatel

sledovaných ÚO. Zatímco pro celou Prahu zastoupení této věkové kategorie činí necelých 20 %, u vilových čtvrtí je to až o 5 % více, přičemž na Hanspaulce v roce 1991 bylo toto číslo vyšší než u všech sledovaných území – dokonce 27,1 %, kdežto v roce 2001 tato hodnota poklesla na 25,6 %, na hodnotu srovnatelnou pro všechny vilové čtvrti. Jak už bylo popsáno výše, došlo na Hanspaulce k úbytku obyvatel 60+. S poklesem podílu zastoupení dvou výše zmiňovaných věkových kategorií došlo k procentuálnímu nárůstu kategorie 15-59 let pro všechny sledované územní celky. Celkově bych však věkovou strukturu obyvatelstva vilových čtvrtí Prahy obecně shrnula jako lokality, které disponují průměrně vyšším zastoupením obyvatel starších 60 let, než je pro Prahu běžné a současně nižším podílem obyvatel ve věku 0-14 let. Rozdíly ve srovnání s daty pro celou Prahu jsou stále výrazné, i když ve sledovaném období došlo k poklesu zastoupení kategorie 60+ ve vilových čtvrtích. Úbytek podílu věkové kategorie 0-14 let platí i pro město Praha, která se také potýká s příbytkem kategorie 15-59 a do budoucna by mohla znamenat určité problémy se stárnutím pražské populace. Do Prahy se stěhují lidé za prací, jedná se zj. o lidi ve věku po ukončení vzdělání, čili věkové kategorie 15-59 a lidé, kteří jsou schopni pokrýt drahé bydlení v hlavním městě. V mnoha případech se jedná o lidi, kteří odsouvají zakládání rodin až k věkové hranici nad 30-35 let a v tomto období života se s dětmi stěhují z Prahy, čímž v Praze dochází k trendu nepřibývání věkové skupiny 0-14 let, včetně menšího počtu plánovaných dětí, než bylo dříve běžné, což se na celkové statistice také projevuje.

5. Případová studie

V tomto úseku práce se podrobněji věnuji proměnám vilové lokality Hanspaulka v období od počátku 90. let minulého století dodnes. Hanspaulku jsem v rámci terénního výzkumu navštěvovala a její proměny zachycuji prostřednictvím řízených rozhovorů s místními obyvateli a pozorování v lokalitě. Dále jsem využila zdrojů dat, realitních kanceláří a informací poskytnutých z kronik ZŠ Na Hanspaulce.

Reflektuji stanovený cíl, kterým bylo zachytit proměny sociální struktury Hanspaulky po roce 1991. K tomuto mi nejvíce přispěly příspěvky rozhovorů s místními obyvateli a pamětníky Hanspaulky. Nežjišťovala jsem pouze proměny sociální struktury ve směru věkové či vzdělanostní struktury, ale pokoušela jsem se vyzkoumat také rezidenční spokojenost místních obyvatel a její proměnu. Otázky byly směřovány na spokojenost s prostředím Hanspaulky – s bydlením, vzhledem lokality, kvalitou životního prostředí, volnočasovým a pracovním vyžitím, sousedstvím, atmosférou místa, apod. Struktura řízeného rozhovoru je uvedena v přílohách. Kromě rezidenční spokojenosti jsem se zabývala také otázkou sousedských vztahů a průnikem cizinců na území Hanspaulky, kupováním nemovitostí cizinci, vnímáním cizinců místními a dalšími postřehy místních obyvatel. Během terénního šetření jsem nasbírala také spoustu poznatků místních obyvatel, které jsou uvedeny pouze pro zpestření mé práce jako doslovné citace.

V krátkosti jsem se zaměřila také na popis fyzického prostředí Hanspaulky, který dokládá proměny místní vilové čtvrti, či lépe řečeno vystihuje životní styl bydlení místních obyvatel stabilní po generace. Tento popis je zařazen pro seznámení s lokalitou v úvodu kapitoly.

5.1 Fyzické prostředí Hanspaulky

Tvář dnešní Hanspaulky je utvářena klidným prostředím obytných domů, mnohé zeleně a míst, která slouží k odpočinku a lákají kolemjdoucí k zastavení. Domy pocházejí hlavně z 20. a 30. let 20. století a jejich vzhled působí svou sourodostí poměrně příjemně. Zástavba není příliš narušena novodobými zásahy, i když se zde

objevují lokality, které vzhledem ke své atraktivitě v bydlení určitými změnami procházejí.

Hanspaulku napříč protíná rušnější ulice Na Pískách, která tvoří jakousi osu území, kde bychom našli takřka veškeré místní dostupné služby, včetně autobusové zastávky. Zástavba Hanspaulky je tvořena komplexem samostatných vilových domů a domků, které jsou většinou vícepatrové, velmi často sdružené ve dvojicích, místy se táhnoucí i podél celé ulice v jedné linii řadových domků (např. ulice Nad Šárkou, Fetrovská, Na Pískách, atd.). S těmito menšími domy je spojováno jméno stavitele Jana Klouba, který se podílel na jejich projektování a realizaci. Pro tyto sdružené domy byly využity menší pozemky. Původními majiteli v době jejich vzniku byli nižší úředníci, kdežto vily byly vlastněny bankéři a movitějšími vrstvami obyvatel. Z konkrétních staveb Jana Klouba můžeme jmenovat např. penzion Šárka v Soborské ulici nebo vlastní dvojdom na rohu ulic Havlovské a Na Čihadle (List všech Haunspalanů, 2/2009). Důležité je také zmínit „vojenské“ sídliště, které se na Hanspaulce nachází ve svahu sestupujícím k Evropské ulici. Byty v těchto domech jsou dnes nejdostupnější, pokud se jedná o prodejní ceny, ale i frekvence prodeje bytů. Více než celé vily se objevují na stránkách realitních kanceláří právě byty tohoto komplexu, o tom svědčí právě servery samotných realitních kanceláří.

Typickými domy, se kterými se na Hanspaulce setkáváme, jsou velké vily. Řada vil, které byly na Hanspaulce vystavěny, dnes disponují velkou architektonickou kvalitou. Za zmínku stojí např. vlastní vila architekta Antonína Engela v ulici Na Vlčovce nebo vila Švýcarské ambasády ve Fetrovské ulici. Architektonicky vysoce ceněn je pro své funkcionalistické prvky také obytný komplex vedlejší Baby postavený podle projektu Pavla Janáka v letech 1932-35. Funkcionalistická architektura se promítla i do výstavby Hanspaulky. Znamé funkcionalistické vily Hanspaulky jsou např. Mölzerova vila Na Kodymce, vila herečky Lídy Baarové v Neherovské ulici nebo Linhartova vila Na Viničních horách, která je příkladem funkcionalismu (List všech Haunspalanů, 2/2009).

Obr. 10: Linhartova vila v ulici Na Viničných horách

Obr. 11: Vila švýcarského velvyslanectví

Zdroj: vlastní foto

Já jsem při svém pozorování sledovala venkovní stav domů, využití ploch v okolí domů (dvorky, zahrady), sídla firem či obytnost domů, vozový park, míru zeleně a veřejná hřiště. Zajímalo mě, zda na Hanspaulce, v jednom z nejlepších bydlení v Praze, žijí pouze vysoce postavení a bohatí lidé a jaký je vlastně životní styl místních obyvatel. Jak vzhled čtvrti odpovídá její pověsti. Ne všechno se dá při pouhém pozorování odhalit, ale ledacos se dá poznat.

Když hodnotím fyzický stav domů, musím říci, že jsem zde nenašla žádné domy, které by byly vyloženě zanedbané nebo by se rozpadaly. Všechny domy jsou relativně udržované. Některé jsou zachovány v plně původním stavu, viz následující foto:

Obr. 12 a 13: Ukázka vil zachovaných v původním stavu v ulici Turkovská

Zdroj: foto vlastní

Jiné domy jsou opravené, mají novou fasádu a nabízejí se například k pronájmu:

Obr. 14: Příklad domu, který byl nákladně zrekonstruován a nyní se nabízí k pronájmu (ulice Sušická)

Zdroj: foto vlastní.

Většina domů, které jsou nově opravené a které jsem monitorovala, jsou sídla firem. Na toto téma jsem narazila již ve vyhodnocování řízených rozhovorů, kde se respondenti několikrát zmiňovali, že spousta vil vlastní firmy, které však tyto domy opravují a starají se o jejich zevnějšek.

Nejvíce zanedbaný dům, který jsem při svém pozorování objevila, jsem zachytila na následující fotografii:

Obr. 15 a 16: Neudržovaný dům, který navenek působí neobydleně. (ul. Nad Šárkou)

Zdroj: foto vlastní.

Obr. 17: Komplex samoobsluhy a restaurace u autobusové zastávky Na Hanspaulce v samotném centru Hanspaulky

Zdroj: foto vlastní.

Myslím si, že samoobsluha s hospodou, které spatříte jako první, když Na Hanspaulce vystoupíte z autobusu, by zasloužily rekonstrukci. Na svém místě jsou spíše negativním prvkem pro vzhled malého náměstíčka. Působí v udržované čtvrti jakou Hanspaulka je, dosti nehezky.

Hanspaulka dnes sice patří mezi lokality s nejkvalitnějšími podmínkami pro bydlení, ale pořád zde převažuje určitá setrvačnost v proměnlivosti obyvatelstva. Jak je v práci popsáno, domy se zde dědí z generace na generaci a lidem se odtud stěhovat nechce, tudíž zde žije poměrně stabilní skladba obyvatelstva. Relativně málo nemovitostí se dostane do prodeje, aby došlo k obměně obyvatelstva za jiné sociálně či ekonomicky postavené skupiny lidí. Na základě vozového parku lze také usuzovat, že zde rozhodně nežijí vyloženě a pouze bohatí lidé. Žijí zde hlavně rodiny a lidé, kteří mají např. spravený dům, vedle kterého stojí starý automobil. Nebo zde žijí lidé, kteří vlastní dům obrovské hodnoty, ale nemají na jeho opravu peníze a ani by ho nikdy prodat nechtěli. Jak se také v této práci zmiňují, vazba k místu je zde velmi silná. Proto si Hanspaulka stále zachovává svého venkovského ducha, kde žijí lidé v určité pospolitosti a znalosti sebe navzájem.

Obr. 18: Pestrá skladba vozového parku

Zdroj: foto vlastní.

Nejčastější využití ploch okolo domů shledávám jako udržování zelených ploch zahrad a záhonů pro pěstování okrasných rostlin nebo ovocných stromů a zeleniny. Nikde jsem na žádném dvorku neobjevila chov hospodářských zvířat. Tradiční

venkovský styl zemědělského užívání půdy zde není zachován, dominuje ryze obytná funkce ve smyslu různých posezení a udržovaných travních ploch.

Obr. 19: Nejvíce zemědělsky využitá zahrada na Hanspaulce

Zdroj: foto vlastní.

Veřejná prostranství Hanspaulky jsou ve velice dobrém stavu. Zásahu má na tom hlavně městská část Praha 6, která se o plochy zeleně velice stará a vzhled všech veřejných míst udržuje. Najdeme zde široké pruhy zeleně, např. v ulicích Na Hanspaulce nebo Za Hanspaulkou, mnohá dětská hřiště, která jsou rozptýlena po celé čtvrti a moderní sportovní areál, který se nachází v sousedství místní ZŠ v ulici Sušická a který byl vybudován teprve nedávno. Hezké místo pro odpočinek nabízí menší park u místního zámku, který byl také nedávno rekonstruován, avšak soukromým vlastníkem.

Obr. 20: Hanspaulský zámek s parkem

Obr. 21: Pás zeleně v ul. Za Hanspaulkou

Zdroj: foto vlastní.

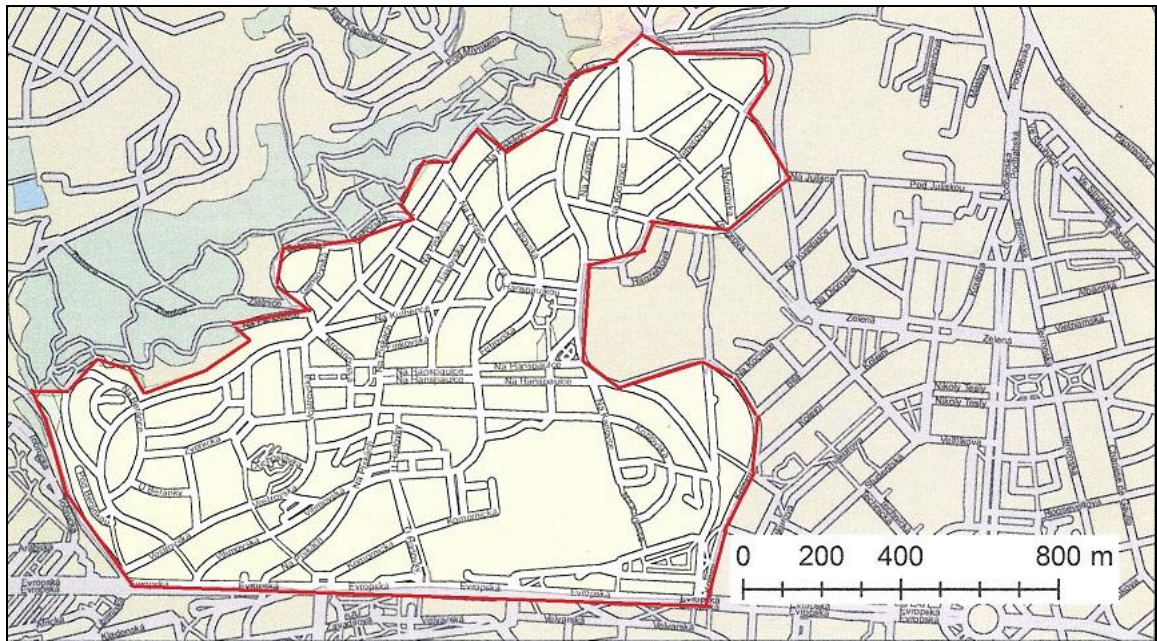
Podle slov místních obyvatel se vzhled čtvrti hodně vylepšil. Hodně domů už je opraveno a nadále se postupně opravuje. Hodně péče je věnováno i zeleným plochám a veřejným prostranstvím, které působí opravdu velmi udržovaně. Místy chybí lavičky, kterých po Hanspaulce není mnoho a jsou koncentrovány okolo hřišť a zelených prostranství.

5.2 Vymezení a charakteristika lokality Hanspaulka

Hanspaulka společně s vilovým komplexem Baba, nacházejícím se v těsném sousedství, vyrostly v kopcovitém terénu v místech, která byla dříve velice hojně zemědělsky využívána. Důkazem jsou názvy ulic, které dodnes nesou jména po vinicích či usedlostech (např. Zlatnice, Beránka, Kodymka, Kotlářka, Dyrinka, apod.). Obě sousedské vilové čtvrti spadají do katastrálního území Dejvic a náleží do městské části Prahy 6. Vymezení lokality Hanspaulka zachycuje obrázek 10. Jedná se o vymezení urbanistického obvodu Hanspaulka, který je zároveň jednou ze ZSJ Prahy. Hanspaulka i Baba jsou dnes považovány za jedny z nejlepších adres ve městě, což dosvědčují i velice vysoké ceny nemovitostí (viz tabulky 2 a 3 níže) a bezesporu patří mezi nejhezčí pražské rezidenční lokality. Tyto čtvrti pocházejí z 20. a 30. let 20. století, tedy z doby, kdy v Praze vznikaly vilové zástavby. Jak už bylo v této práci popsáno, vilové čtvrti vznikaly jako reakce na špatné podmínky pro bydlení v tehdejší Praze, kdy lidé hledali

lokality pro bydlení s čistým životním prostředím a utíkali tak ze zamořených průmyslových částí Prahy. U Hanspaulky nutno zmínit přítomnost přírodní rezervace rozsáhlého Šáreckého údolí, které této lokalitě společně s přísunem čistého vzduchu západního proudění dalo pověst zdravé čtvrti.

Obr. 22: Vymezení lokality Hanspaulka

Zdroj: Převzato a upraveno Špaček (2009).

Hanspaulka se nachází ve svažitém terénu v sousedství ulice Evropská, na kterou je napojena ústřední tepnou čtvrti, ulicí Na Pískách. Poloha umožňuje Hanspaulce relativně dobré napojení na centrum Prahy – dostupnost je okolo 20 minut. Ulice Na Pískách prochází centrem Hanspaulky (viz obrázek 22) a je dnes poměrně rušná, neboť lidé si tudy při průjezdu Prahou zkracují cestu (viz výpověď místního obyvatele níže). Pokud se však člověk vydá do postranních ulic a uliček, panuje zde klid a relativní ticho. Provoz je takřka nulový. Všechny služby a maloobchod jsou lokalizovány právě v ulici Na Pískách. Tady nalezneme místní samoobsluhu, několik restauračních zařízení, vinárnu, trafikku, večerku, cyklo sport, autobusovou zastávku a další. Na Hanspaulce je rozseto také několik budov, které slouží jako velvyslanectví. Tyto budovy jsou ozdobou

čtvrť, neboť se honosí krásnou úpravou. Celá čtvrť je protkána mnoha plochami zeleně, které poslouží k odpočinku a utvářejí harmonickou atmosféru čtvrti.

Následující tabulka 2 zachycuje ceny nemovitostí na Hanspaulce uvedené na internetových serverech realitních kanceláří. Pro porovnání s cenami v ostatní Praze jsou uvedeny v tabulce 3 ceny nemovitostí v rezidenční čtvrti Ořechovka, která je také považována za jedno z nejlepších bydlení v Praze. U uvedených příkladů prodeje nemovitostí se ukazuje, že zde ceny šplhají ještě o něco výše, než-li na Hanspaulce, je tomu tak u cen vil.

Tabulka 2: Příklady cen nemovitostí v lokalitě Hanspaulka

Ulice	Kč/m ² *	Popis nemovitosti
Nad Zlatnicí	73333	Vila
Šárecká	49257	Dvojdomek
Fetrovská	65079	RD v řadové zástavbě
Havlovská	60313	rodinný dům (RD)
Na Míčánce	90500	vila-novostavba
Na Míčánce	92879	vila-novostavba
Soborská	40816	RD-před rekonstrukcí
Na Čihadle	90909	řadový RD po rekonstrukci
Gensovská	55357	RD v řadové zástavbě
Na Vlčance	70213	Byt
Gensovská	78090	Byt

*cena za m² je vypočítána z obytné plochy nemovitosti, není zohledněna velikost pozemku nemovitosti

Zdroj: <http://aaa-reality.cz/prazsky-kraj/>, www.bezrealitky.cz, www.maximareality.cz, www.Ireality.cz, www.sreality.cz, 4.4.2010.

Tabulka 3: Příklady cen nemovitostí v lokalitě Ořechovka

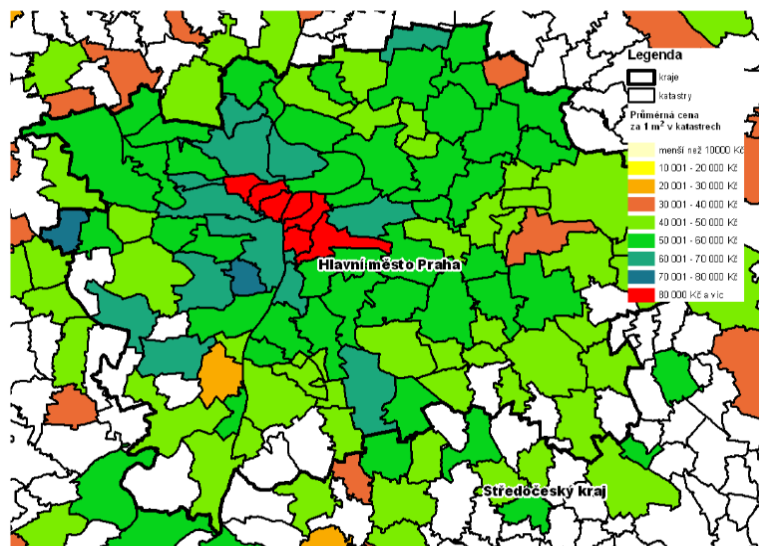
Ulice*	Kč/m ²	Popis nemovitosti
Střešovická	94400	Vila
Střešovická	80667	Vila
-	80000	Vila
-	95789	Vila novostavba
-	73529	Vila
-	72319	Byt
-	53750	Byt
-	56435	Byt

*ulice, ve které se daná nemovitost nachází, nebyla ve většině případů uvedena, proto ani v tabulce 2 tuto bližší lokalizaci neuvádím

Zdroj: <http://aaa-reality.cz/prazsky-kraj/>, www.bezrealitky.cz, www.maximareality.cz, www.ireality.cz, www.sreality.cz, 4.4.2010.

K širšímu porovnání cen nemovitostí poslouží obr. 11, který vykresluje ceny bytů za m² v jednotlivých katastrálních územích Prahy.

Obr. 23: Cenová mapa bytů v Praze z roku 2009

Zdroj: http://www.stavebni-forum.cz/diskuse2009/prezentace/1105_boruvka.pdf, Borůvka, J. (2009).

Katastrální území Dejvic, do kterého lokalita Hanspaulka patří, disponuje jedněmi z nejvyšších cen bytů za m² v Praze po katastrech centra, Vinohrad a Střešovic. Podle uvedené cenové mapy nemovitostí (Borůvka 2009) se průměrná cena za m² pohybuje v intervalu 60 000-70 000, což v podstatě odpovídá většině cen uvedených nemovitostí v tabulce 1. Samozřejmě, že ceny se pohybují i mimo tento interval, záleží o jaké nemovitosti se jedná. Nejvýše se ceny pohybují u vil, obzvlášť rekonstruovaných vil či novostaveb. S cenovou mapou pro katastrální území Střešovic koresponduje tabulka 3 pro vilový komplex Ořechovka.

Tabulka 4 zachycuje aktuální ceny za pronajímané nemovitosti na Hanspaulce. Ceny jsou uváděny pouze za pronájmy, ke všem cenám jsou připočítávány další taxy za služby.

Tabulka 4: Ceny pronájmu nemovitostí na Hanspaulce (měsíční taxa)

Jednotka	m ² - obytná plocha	Nájemné bez služeb
Byt 2+1	86	14 000
ŘRD 6+1	140	26 000
Byt 3+1	70	12 000
Byt 3+kk	80	16 700
Vila	740	200 000
Byt 4+1	117	25 000
Byt 2+1	86	15 000

Zdroj: www.i-bazar.cz, www.centrumpronajmu.cz, www.mmreality.cz, www.domy-prodej.cz, 20.4.2010.

5.3 Proměna sociální struktury Hanspaulky

5.3.1 Proměna na základě dat ze statistické analýzy

Tabulka 5 zachycuje změny v proměně struktury obyvatelstva Hanspaulky ve sledovaných letech. Jak už bylo popsáno v kapitole 4, došlo na Hanspaulce k významnému poklesu počtu obyvatel ve sledovaném období – o 14 %. Důvodem byla

změna vlastnických vztahů po roce 1989 a nárůst cen nemovitostí v této lokalitě, která způsobila vytěsnění některých skupin obyvatelstva.

Ve věkové struktuře došlo ke změnám nejmenším ze všech územních celků, se kterými byla Hanspaulka v kapitole 4 dána do srovnání. Lze považovat její věkové složení obyvatel za poměrně stabilní.

Vzdělanostní struktura ve sledovaném období také nezaznamenala velkých změn. V kategorii SŠ a VŠ vzdělaných obyvatel došlo k rovnoměrnému poklesu u obou kategorií. Stále však platí, že podílem VŠ vzdělaných obyvatel patří mezi části Prahy s nejvyšším podílem této vzdělanostní kategorie.

Tabulka 5: Změny ve věkové a vzdělanostní struktuře mezi léty 1991 a 2001

Rok	Počet obyvatel	Věková struktura (%)			Vzdělanostní struktura (%)	
		0-14	15-59	60+	SŠ	VŠ
1991	8451	15,8	57,1	27,1	32,8	31,8
2001	7270	12,9	59,4	25,6	31,3	30,3
Změna	-1181	-2,9	2,3	-1,5	-1,5	-1,5

Zdroj: SLDB 1991, 2001. Vlastní zpracování dat.

5.3.2 Vývoj počtu žáků ZŠ Na Hanspaulce

ZŠ na Hanspaulce má pro obyvatele Hanspaulky velký význam. Od svého vzniku byla hlavním místem, kde se obyvatelé Hanspaulky potkávali a seznamovali. Ať už děti ve škole nebo rodiče těchto dětí. Tato škola se nachází na rohu ulic Sušická a Fetrovská a provoz zde byl zahájen již před rokem 1930. Nejprve v provizorních prostorách, ale od roku 1932 v moderní nově postavené budově, která dodnes tvoří hlavní část školy. K této budově byly postupně přistavovány další pavilony. V 90. letech zde proběhly rozsáhlé rekonstrukce a modernizace. Od roku 2001 pod organizaci ZŠ spadá také MŠ Kohoutek, která sídlí v těsné blízkosti školy. Tato MŠ nedávno významně navýšila svou kapacitu. (List všech Hanspaulanů, 2/2009). Obyvatelé Hanspaulky, kteří zde žijí od narození, ZŠ všichni navštěvovali, proto se dobře vzájemně znají. Jak říkají, jsou všichni z jedné školy.

V rozhovorech s místními obyvateli jsem se dozvěděla, že dnes, ač škola dosahuje poměrně široké nabídky výuky a kroužků pro žáky, je běžné, že některé místní rodiny dováží své děti do jiných pražských škol, které jsou různě specializované, zj. disponují cizojazyčnou výukou a jedná se o školy soukromé. Zkrátka široká nabídka možností vzdělání s sebou nese i tato negativa, která se podílejí na úbytku žáků v místní ZŠ.

Obr. 24.: ZŠ Na Hanspaulce

Zdroj: foto vlastní.

Pro vývoj obyvatelstva na Hanspaulce je zajímavé sledovat proměny v počtu žáků na místní základní škole. Tabulka i grafy znázorňují postupný vývoj počtu tříd a žáků ve škole, které reflektují situaci vývoje počtu obyvatel na Hanspaulce a v blízkém okolí. Tento vývoj je také odrazem společenského a politického vývoje.

Tabulka 6: Vývoj počtu tříd a žáků ZŠ Na Hanspaulce

Rok*	Počet žáků	Počet tříd	Třídy
1939/1940	345	8	1.-5.
1959/1960	1366	35	1.-9.
1969/1970	819	27	1.-9.
1979/1980	817	26	1.-9.
1989/1990	781	24	1.-8.
1999/2000	543	22	1.-9.
2009/2010	455	19	1.-9.

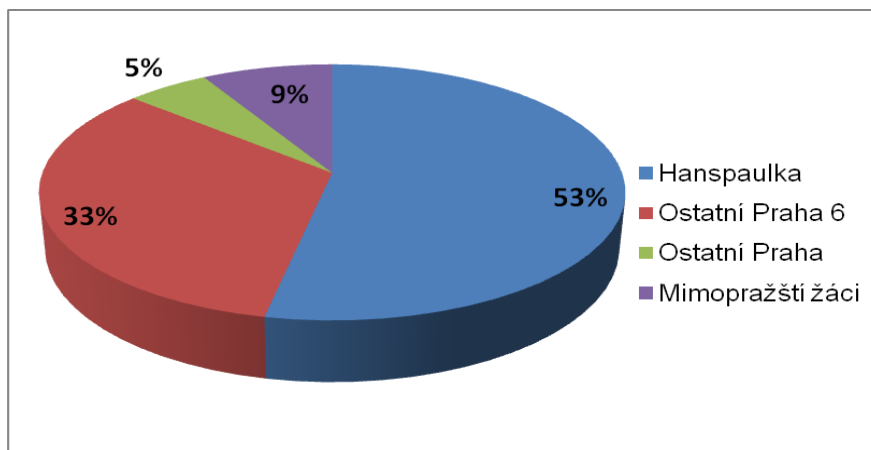
Zdroj: data z kroniky ZŠ na Hanspaulce, vlastní zpracování dat.

*rokem se vždy myslí školní rok

Po válce, kdy byla škola rozšířena a společenské klima přijatelnější, došlo k prudkému přírůstku počtu žáků v místní škole. Pravděpodobně se na Hanspaulce a v okolí začalo rodit více dětí a situace vyžadovala navýšení kapacity školy. Tento „boom“ se však zastavil a počet žáků snižoval, čemuž odpovídá i současný úbytek tříd. Klesání počtu žáků přetrvává dodnes. Významným předělem byl rok 1989, po kterém se úbytek žáků ještě více prohloubil. Po revoluci klesá porodnost a úbytku žáků významně přispívá také větší možnost výběru škol v okolí.

Skutečnost, že rodiče si mohou dle vlastního uvážení vybrat pro své dítě ZŠ, kterou bude navštěvovat, dokládá graf 1.

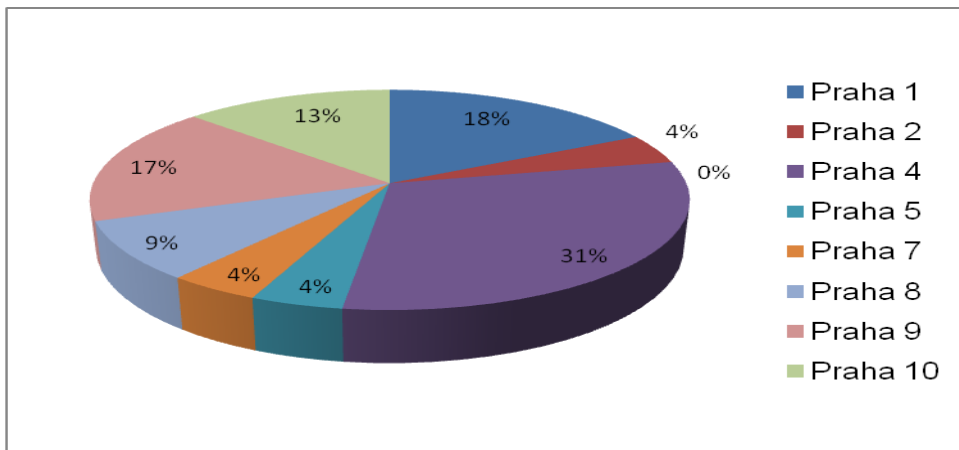
Graf 1: Znázornění žáků navštěvujících ZŠ Na Hanspaulce podle trvalého bydliště pro školní rok 2009/2010

Zdroj: data z kroniky ZŠ na Hanspaulce, vlastní zpracování dat.

Z grafu je patrné, že ZŠ Na Hanspaulce navštěvuje „pouze“ 53 % žáků majících trvalé bydliště přímo na Hanspaulce (pokud zanedbáme nedostatky ve statistikách, kdy v mnoha případech obyvatel trvalé bydliště není totožné s místem současného bydliště). Takřka druhou polovinu tvoří žáci z jiných částí Prahy, kteří do ZŠ dojíždějí. Mezi žáky z ostatní Prahy 6 spadají děti z přilehlých lokalit městské části Praha 6 – z Červeného vrchu, Nebušic, Lysolajů, Suchdola, atd. Ostatní Prahou jsou myšleni žáci z jiných městských částí Prahy – tuto situaci názorně zachycuje následující graf. Mezi mimopražské žáky jsou zahrnuti žáci žijící zejména ve vesnicích blízko za hranicemi Prahy.

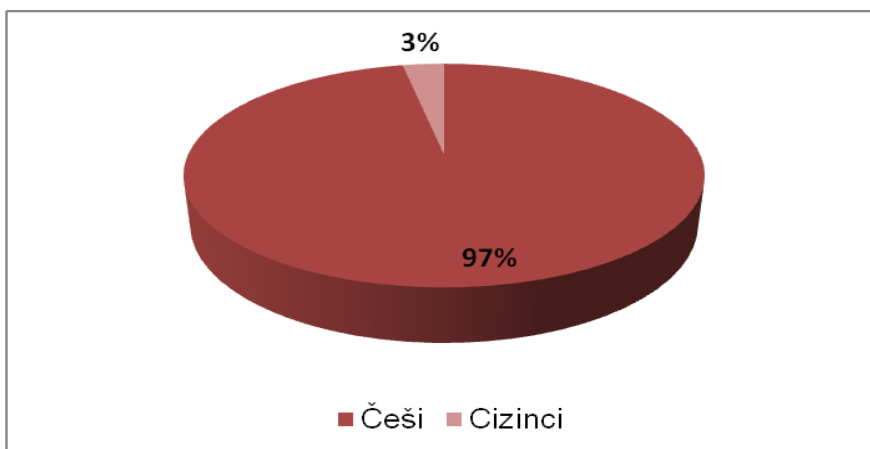
Graf 2: Zastoupení žáků ZŠ Na Hanspaulce podle trvalého bydliště v jednotlivých městských částech Prahy pro školní rok 2009/2010

Zdroj: data z kroniky ZŠ na Hanspaulce, vlastní zpracování dat.

Během terénního šetření se mi podařilo získat následující data pro žáky jiného, než-li českého původu navštěvující místní ZŠ. Vzhledem k podílovému zastoupení těchto žáků je situace poměrně homogenní, s naprostou převahou českých žáků, jak ukazuje graf. Bohužel, škola nemá takováto data k dispozici pro všechny sledované roky, ale pro zajímavost – v roce 1939 školu navštěvovalo 342 Čechů, 1 Němec a dva žáci jiné národnosti (kronika ZŠ Na Hanspaulce).

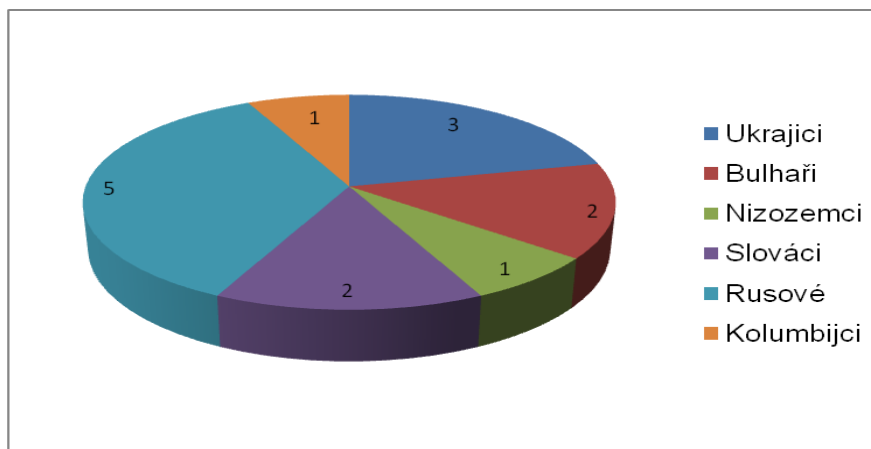
Graf 3: Zastoupení žáků navštěvujících ZŠ Na Hanspaulce podle jejich národnosti pro školní rok 2009/2010

Zdroj: data z kroniky ZŠ na Hanspaulce, vlastní zpracování dat.

Podrobnější rozpracování jednotlivých cizineckých národností hanspaulské ZŠ znázorňuje graf 4, který je také založen na datech ze školní kroniky.

Graf 4: Zastoupení jednotlivých cizineckých národností žáků pro školní rok 2009/2010

Zdroj: data z kroniky ZŠ na Hanspaulce, vlastní zpracování dat.

Pozn. Pro počet žáků cizí národnosti je použita absolutní četnost.

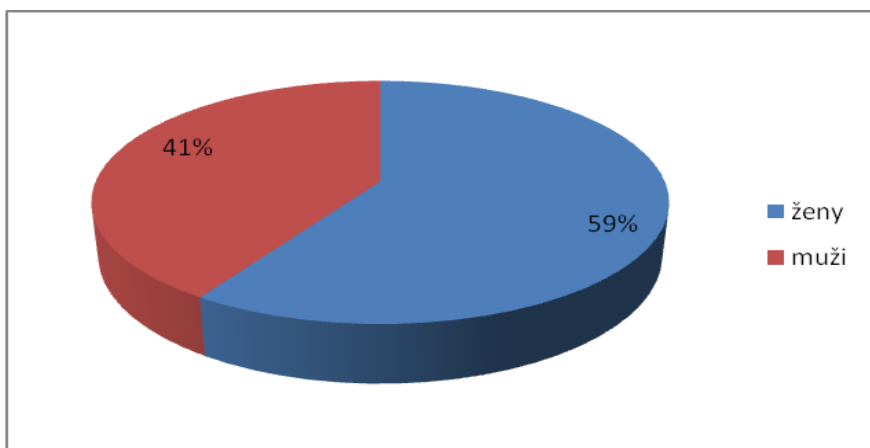
5.4 Terénní šetření

V této části jsou uvedeny výsledky terénního šetření, které jsem prováděla formou řízených rozhovorů a pozorování.

5.4.1 Informace o respondentech

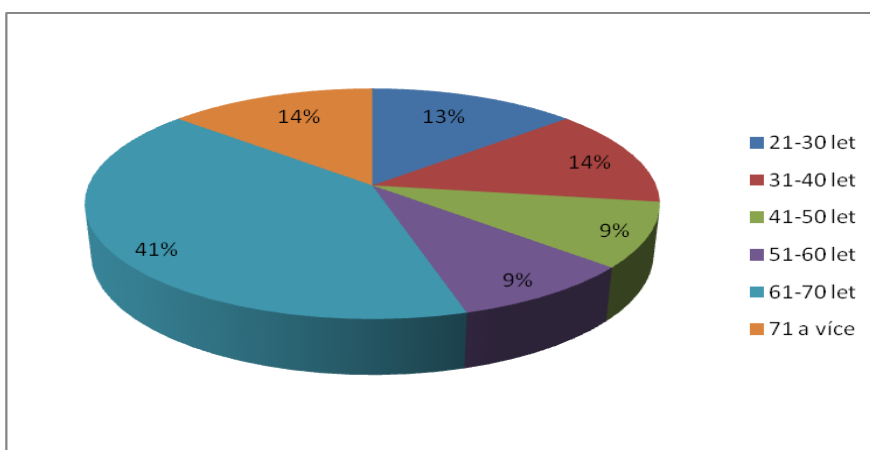
V rámci šetření jsem uskutečnila rozhovory s 22 respondenty různého pohlaví a různých věkových kategorií. Bližší zastoupení respondentů vystihují následující grafy:

Graf 5: Respondenti-složení podle pohlaví

Zdroj: zpracování vlastních dat

Graf 6: Věkové zastoupení respondentů

Zdroj: zpracování vlastních dat

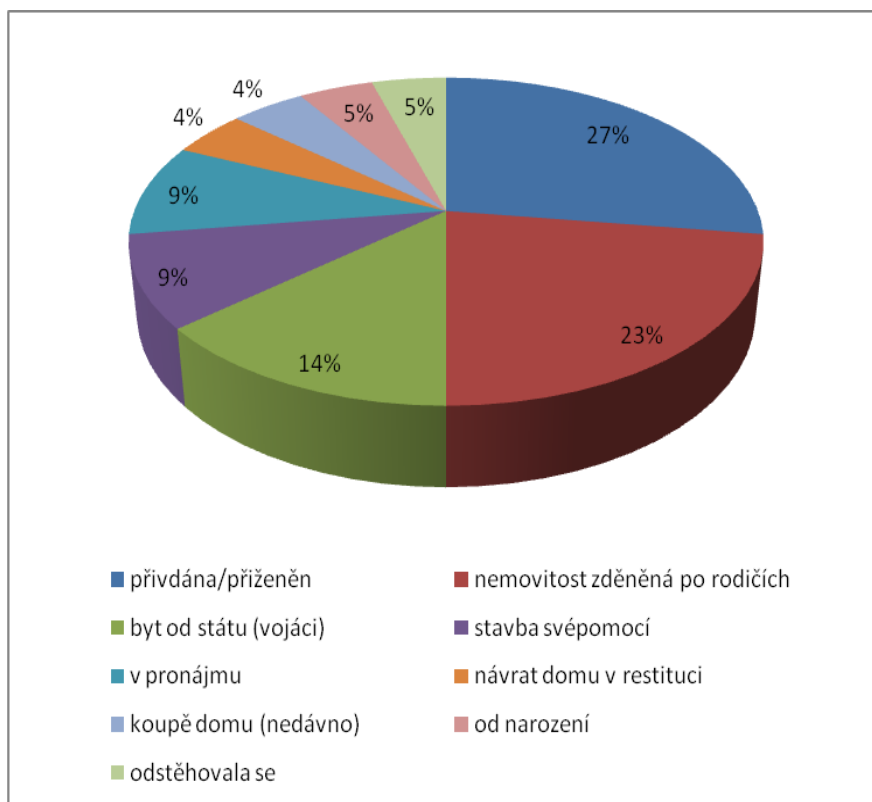
Všichni respondenti jsou obyvateli Hanspaulky až na jednu paní, která se z Hanspaulky nedávno odstěhovala. Tuto skutečnost doplňuji výrokem této respondentky:

„Již zde nežijeme. Děti odrostly, některé bydlí mimo Prahu. Pro dva lidi byl náš krásný velký byt neúnosný. Jak na placení, tak na údržbu, úklid. Náš byt a byt mé maminky žijící také na Praze 6 jsme prodali a koupili domek v Horoměřicích, abychom

zůstali bydlet pohromadě dvougeneračně. Odstěhování z Hanspaulky však považují za velkou životní chybu.“

Následující graf zachycuje informaci o tom, z jakého důvodu zde dotazovaní žijí.

Graf 7: Důvody, proč respondenti žijí na Hanspaulce

Zdroj: zpracování vlastních dat

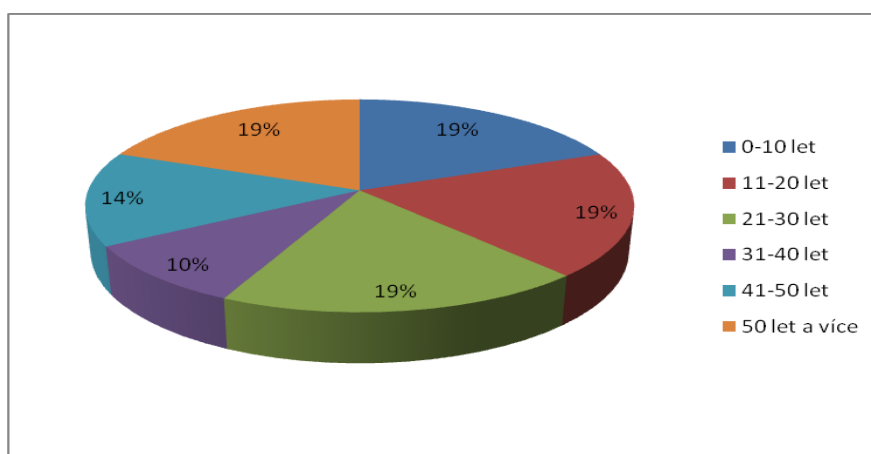
Z výpovědí obyvatel vyplývá, že většina z nich žije na Hanspaulce dlouhodobě, což dokládá i graf 8. Bydlení zde si velice pochvalují a říkají, že by neměnili za nic jiného. Na Hanspaulce je běžné, že se domy dědí z generace na generaci, kdy spolu několik generací žije pohromadě. Lidé se odtud stěhují neradi, proto se zde i málokdy prodávají domy. Jak jsem se však od respondentů dozvěděla, dědické vztahy bývají důvodem prodeje domu, kdy se rodina o zisk rozdělí a spory se tak vyřeší. Tuto skutečnost dokládá citace respondentky:

„Mnoho lidí dostalo vily zpátky v restituci a rodina se nemohla dohodnout, jak s nimi naložit. Dům tedy prodali – buď celý nebo ho rozprodali na byty a za získané peníze si všichni obstarali vlastní bydlení, neboť si to mohli dovolit.“

Pro doplnění citace jedné z respondentek:

„V 90. letech se po restitucích na Hanspaulce obměnilo tak 50-60 % obyvatel.“

Graf 8: Jak dlouho respondenti žijí na Hanspaulce

Zdroj: zpracování vlastních dat

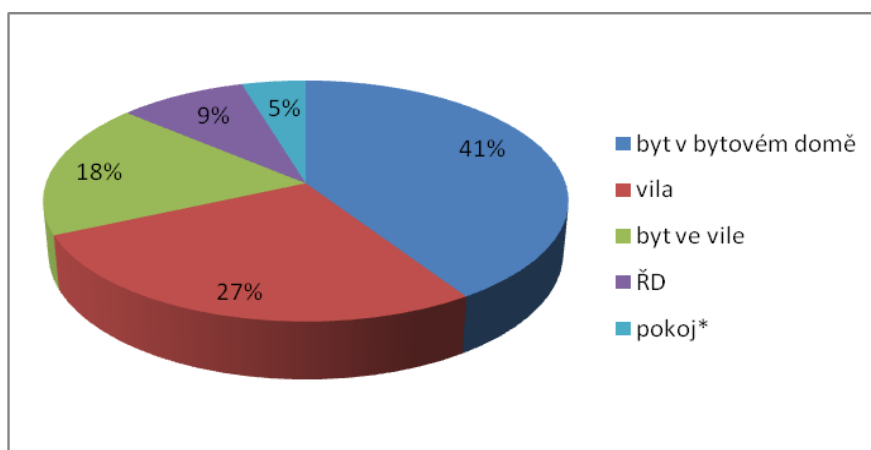
Graf 9 sděluje typ nemovitosti (bytové jednotky), ve které dotazovaní žijí – zda se jedná o byt v bytovém domě, o vilu, o byt ve vile či řadový domek (ŘD). Nepodařilo se mi zmapovat, zda jsou vlastněné nemovitosti v osobním vlastnictví či družstevní. Většina obyvatel mluvila o vlastním domě či bytě, ale několik obyvatel se zmiňovalo o družstvu. Podle Špačka je bydlení na Hanspaulce „založeno na osobním vlastnictví domů (přes 40 %), ve čtvrtině případů se pak jedná o nájemní byt“ (Špaček 2009, str. 48). Podrobněji viz následující tabulka 7:

Tabulka 7: Byty podle právního užívání (v %)

	vlastní dům	osobní vlastnictví	nájemní	bytové družstvo	družstvo nájemců
Hanspaulka	42,9	3,8	24,4	14,6	5,6

Zdroj: Převzato Špaček (2009, str. 49), SLDB 2001.

Graf 9: Typ bytové jednotky, v níž respondent bydlí

Zdroj: zpracování vlastních dat

*respondentka si pronajímá pokoj ve vile, která je poskytnuta celá k tomuto účelu

Byty v bytových domech se na Hanspaulce nacházejí koncentrované ve spodní části Hanspaulky, směrem k Evropské ulici, mezi ulicemi U Hadovky a Sušická. Právě zde v minulosti byly vystavěny byty pro zaměstnance armády a veřejné bezpečnosti. V 90. letech si zde lidé z vlastních prostředků vytvořili nové byty v půdní vestavbě.

Vily jsou nejtypičtější bytovou jednotkou, kterou na Hanspaulce nalezneme. Můžeme zde vidět zpravidla solitérní vily či vily typu dvojdomku, kdy jsou dvě vily spolu spojené. Mnoho vil je dnes rozděleno na byty o více vlastnících, což souvisí s tím, že obec rozprodala vily ze svého majetku na jednotlivé byty nebo restituenti udělali vpodstatě to samé.

Jsou zde však i ulice, kde na sebe rodinné domy navazují, ty jsem kategorizovala jako řadové domy (ŘD). Takovou zástavbu můžeme pozorovat např. v ulici Na Pískách.

Obr. 25: Zástavba ŘD v ulici Na Pískách

Obr. 26: Vilový dvojdomek v ulici Na Pískách

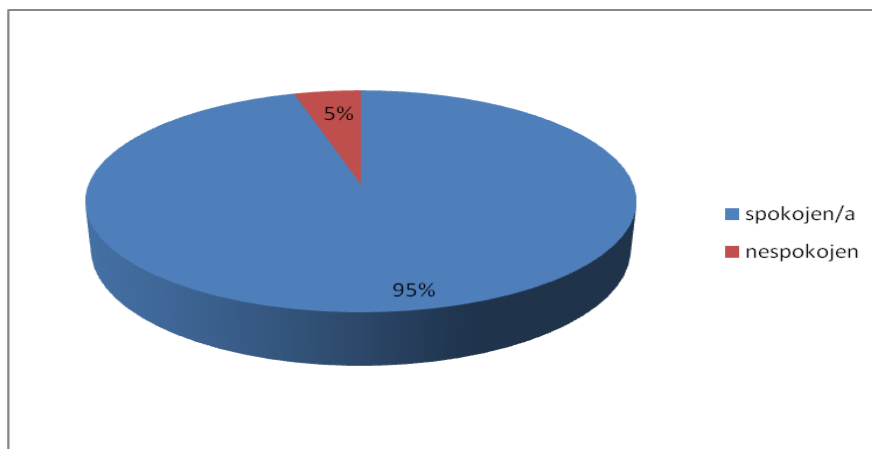

Zdroj: foto vlastní

5.4.2 Rezidenční spokojenost obyvatel

Značná část rozhovoru je zaměřena na otázky ohledně rezidenční spokojenosti obyvatel Hanspaulky. Tím jsem se snažila zjistit, co lidem v bydlení na Hanspaulce vyhovuje a nevyhovuje a proč, a také to, co se zde mění. Po zjišťování rezidenční spokojenosti „Hanspaulanů“ si troufám tvrdit, že tato čtvrť patří v Praze, ale i ve srovnání s jakýmkoli jiným městem mezi ty, které se mohou honosit tak nevídanou spokojeností svých obyvatel s životem, jako právě zde. Na otázku, jak jste spokojen/a s bydlením na Hanspaulce, odpovídá následující graf 10:

Graf 10: Spokojenost s bydlením na Hanspaulce

Zdroj: zpracování vlastních dat.

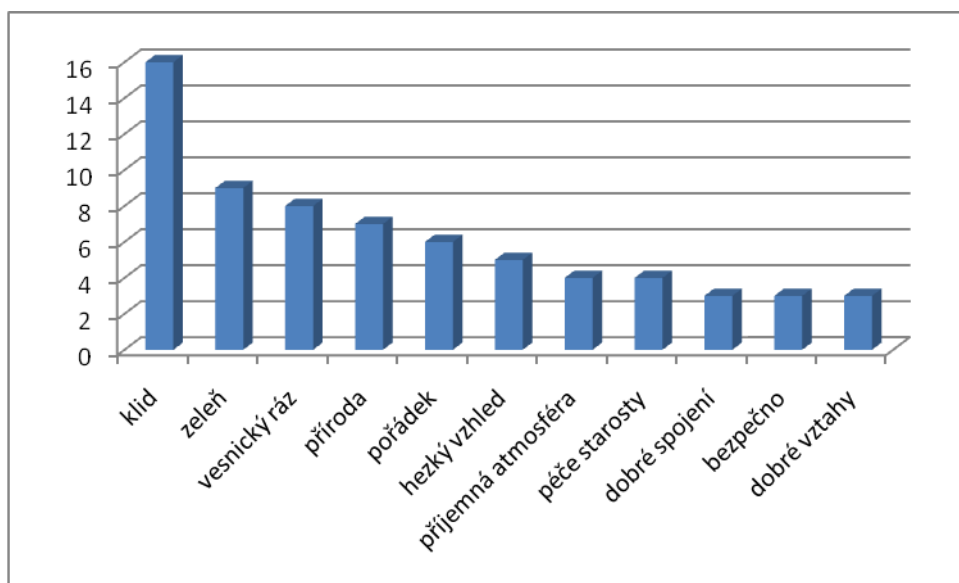
Jediný člověk odpověděl záporně, a to následovně:

„Nejsem tady spokojený, z Hanspaulky, nejlepší čtvrtě Prahy, se stává bílý bronx.“

Po navazujících dotazech mi respondent vysvětlil, že se Hanspaulka oproti minulosti v jeho očích proměňuje v lokalitu, kde už není tak bezpečno, jako kdysi bývalo.

Ostatní dotázaní byli velice nadšení a mnoho z nich se nechalo slyšet, že by nikdy Hanspaulku za jiné místo pro bydlení neměnili. Největší klady Hanspaulky podle místních jsou znázorněny v grafu 11.

Graf 11: Kladná kritéria bydlení na Hanspaulce

Zdroj: zpracování vlastních dat

Jmenovaná pozitiva jsou dána do srovnání na základě četnosti, s kterou respondenti jednotlivé klady uváděli. Jeden respondent uvedl libovolný počet pozitiv.

Za největší pozitivum Hanspaulky považují lidé klid, který zde skutečně panuje. Níže je popsáno, že si naopak lidé stěžují na hluk, avšak ten je koncentrován v ulici

Na Pískách, kde je také soustředěn největší provoz. Většina Hanspaulky doopravdy oplývá velkým klidem. Velké množství zeleně je zde patrné na první pohled a vesnický ráz, o kterém místní mluví, na člověka dýchne např. při návštěvě místní samoobsluhy. Ačkoli se nacházíte v jedné z nejlukrativnějších čtvrtí Prahy, v místní malé samoobsluze se setkáváte s lidmi, kteří se s vámi dávají do řeči a velice pohodově si s vámi povídají. Pořádek, hezký vzhled a příjemná atmosféra provází na každém kroku. Kromě výše uvedených kladů Hanspaulky, se lidé zmiňovali také o vzdušnosti místa, ideálním prostředí pro život s dětmi (nachází se zde poměrně velký počet dětských hřišť), o svébytnosti Hanspaulky a patriotismu „Hanspaulanů“, o kvalitě místní ZŠ, která prošla velkými úpravami, o tom, že je Hanspaulka nejkrásnější čtvrť v Praze, ale také o tom, že zde nežijí žádné sociálně slabé skupiny (Romové, bezdomovci). Poslednímu pozitivu však odporuje výrok jedné z respondentek:

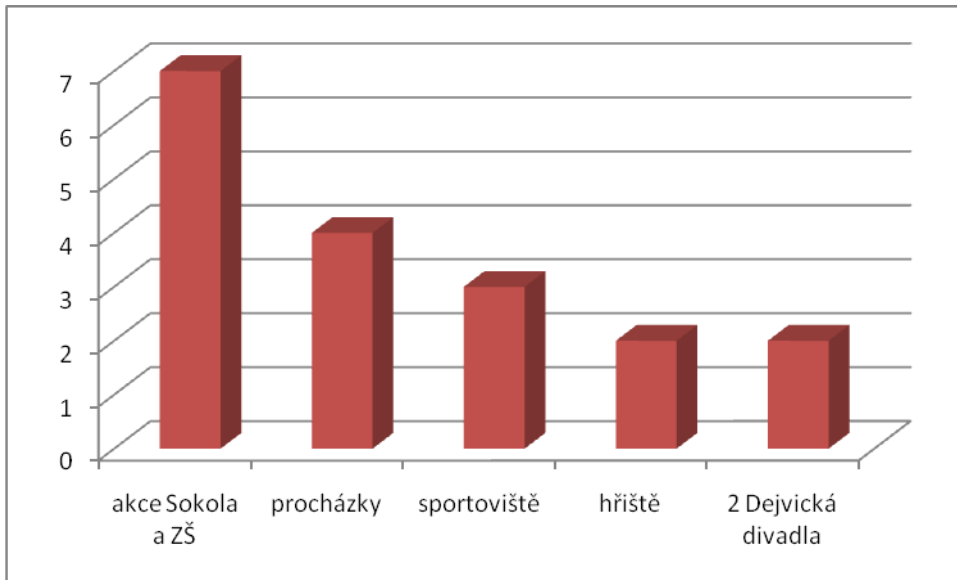
„V poslední době už tady není tak bezpečno, stahují se sem feťáci z nonstopu U Matěje, vyhlížejí si tu prázdné baráky, kde nikdo zrovna není doma a pak je vykrádají.“

Jedna z mých otázek byla zaměřena na spokojenost obyvatel s žitím v jejich domě. Na tuto otázku odpověděli kladně všichni. Všichni odpovídali, že jsou velice spokojeni, ať už se sousedskými vztahy v domě nebo s prostředím domu. Někteří odpovídali, že lidé jsou samozřejmě různí a na domovních schůzích se ne vždy shodnou, ale bylo cítit, že zde panuje poměrně soudržný duch a lidé nemají problém si vzájemně vypomoci.

V rámci spokojenosti s volnočasovým a pracovním vyžitím odpovídali všichni opět dosti podobně. Velká spokojenost s přírodou, která umožňuje procházky, sportoviště, mnoho dětských hřišť. S kulturou všichni spokojeni nebyli, ale nikdo si v podstatě nestěžoval. Kdo chce za kulturou jet, má v Praze spoustu příležitostí – takto na mě působily odpovědi místních. I když určitého kulturního vyžití zde lze dosáhnout, neboť místní Sokol a občanská sdružení pořádají v průběhu roku spoustu akcí pro děti i dospělé (např. Hanspaulské svatováclavské slavnosti, plesy, dětský den). Místní ZŠ provozuje kroužky pro děti. Koná se zde také každoročně hanspaulský festival a další

hudební akce – jeden z místních se vyjádřil o Hanspaulce jako o „hnízdu hudebníků“ a místní hudební skupině Wooden Shoes, která zde pravidelně pořádá koncerty v soukromém klubu u Rafa. Nejčastější odpovědi prezentuje následující graf:

Graf 12: Spokojenost Hanspaulanů s volnočasovým vyžitím

Zdroj: zpracování vlastních dat

Obr: 27: Fotografie zachycující nástěnku TJ Sokol před Velikonocemi

Zdroj: zpracování vlastních dat

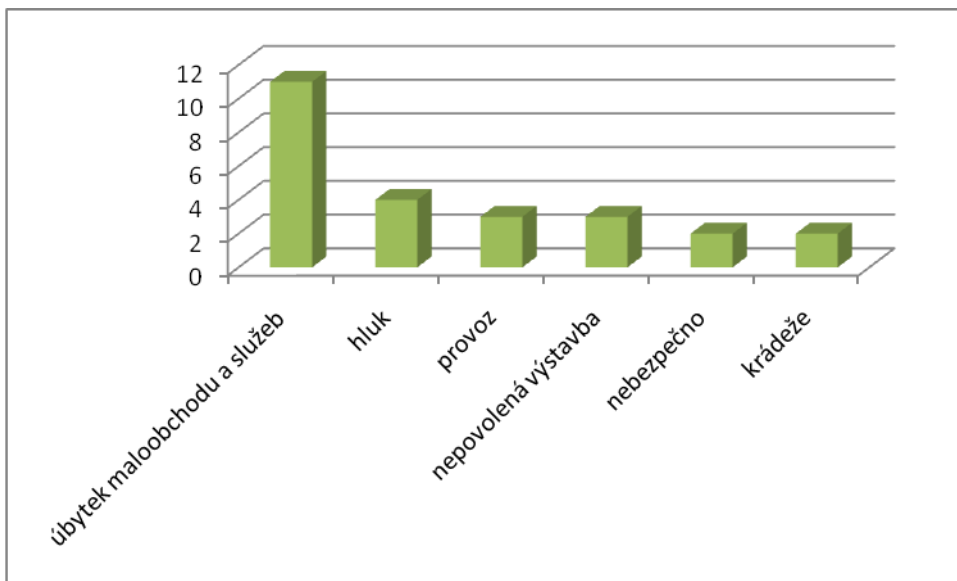
Fotografie dokládá konání akcí k příležitosti Velikonoc. Když jsem Hanspaulku navštívila koncem května, visely zde upoutávky na akce pro dětský den.

Situace s pracovními příležitostmi je taková, že drtivá většina obyvatel Hanspaulky musí do zaměstnání dojíždět do okolní Prahy. Jak někteří sami říkají, Hanspaulka je obytná čtvrť, pracovní příležitosti tady opravdu nejsou a nikdy jich moc nebylo. Je zde několik maloobchodníků, ale trend je spíše úbytkový, než aby zde nové služby vznikaly.

5.4.3 Nespokojenost obyvatel

Při položení otázky, zda jsou obyvatelé Hanspaulky s něčím ve své čtvrti nespokojeni, jsem musela vždy nějakou dobu čekat, neboť si hned nemohli nic vybavit. Ale každý si na nějaké byt' malé negativum vzpomněl. Nejčastěji se lidé vyjadřovali o stálém úbytku obchodů. Hlavně důchodci spatřují v této skutečnosti největší problém. Na Hanspaulce je menší samoobsluha, větší je na Babě, kam však musejí několik zastávek autobusem. Většina obyvatel vlastní automobil, tudíž se dopraví bez problémů, kam potřebují. Při vlastním výzkumu jsem v ulici Na Pískách našla ještě jednu malou prodejnu s potravinami, která má otevřeno dlouho do večera. Jinak si obyvatelé stěžují na celkový odliv služeb – např. lékařských (během šetření jsem zde našla pouze 2 ambulance ortopedie a veterinární službu), dále zde bylo několik řeznictví, která už zde také nejsou. Na Hanspaulce nedaleko autobusové zastávky a místní samoobsluhy se nachází lékárna, před dvěma měsíci zde byly i zdravotnické potřeby, které nyní už nefungují. Na Pískách – hlavní ulici, kde vždy bývaly koncentrovány služby a maloobchod, najdeme např. nápoje, trafikou, vinárnu, obchod s oblečením či několik hospod, ale jak tvrdí místní, úbytek je opravdu značný. Následující graf zachycuje další nejčastěji zmiňované parametry nespokojenosti obyvatel.

Graf 13: Nespokojenost Hanspaulanů

Zdroj: zpracování vlastních dat

V případě hluku a provozu si stěžují obyvatelé na nárůst automobilové dopravy v ulici Na Pískách. Vysvětlením může být následující výrok obyvatele jednoho z domů ve jmenované ulici:

„Za poslední rok tady narostl objem dopravy tak o 100 %. Auta si tudy zkracují cestu ze Suchdola a Podbaby do Strahovského tunelu.“

Je vidět, že městská čtvrť tuto skutečnost začala v rámci Hanspaulky již řešit. V dané ulici je umístěno několik zpomalovacích prahů a je zde omezena i rychlost na 30 km/h. V době, kdy dětem ve škole končí vyučování, stojí u přechodů u této inkriminované silnice policejní strážníci a dohlížejí na bezpečné přecházení.

K otázce hluku si lidé stěžují na hluk z letiště a velice se obávají výstavby nové dráhy, která by situaci ještě zhoršila. Z mého pozorování zde hluk z letiště či letadel slyšet nebyl, problém je tedy asi hlavně v noci, kdy automobilový provoz ustane a letadla jsou slyšet více.

Několik místních obyvatel se vyjádřilo také o velké obavě z nepovolené výstavby. O tom, do jaké míry je výstavba nepovolená, to se mi nepodařilo zjistit, ale výpovědi

několika obyvatel se shodovaly a popisovaly velice podobně nejasné machinace s pozemky. Nejhůř se k nové výstavbě staví starší obyvatelé, z nichž se někteří nestaví kladně ani k nově přistěhovaným obyvatelům na Hanspaulku. Dokonce jeden obyvatel komentoval tuto situaci následovně:

„Staří Hanspaulané jsou patrioti, kteří žili na jedné vesnici a jen tak mezi sebe někoho nepřijmou. Samozřejmě záleží na tom, jak se noví lidé chovají, ale mezi starousedlíky nezapadnou.“

Velmi zajímavá, i když pro některé obyvatele Hanspaulky ne příliš radostná situace nastala v ulici Na Míčánce, kde byly ve svažitém terénu se zelení vystavěny nové moderní luxusní vily s překrásnými výhledy na celou Prahu. Během rozhovorů jsem se snažila zjistit, kdo v těchto vilách žije a jak se k nové výstavbě tohoto typu místní obyvatelé staví. Připadalo mi, že se o této akci nikdo ani nechce bavit a překvapovaly mě poměrně odlišné informace, kterých se mi dostalo. Místní se shodli v tom, že domy tohoto vzhladu se sem nehodí a že nejsou spokojeni s tím, že pro jejich výstavbu bylo zastavěno spousta zeleně. Mnozí komentovali také stav původních obyvatel, kteří měli výhledy na Prahu s dominantou pražského hradu až do výstavby těchto nových domů, což by mohlo způsobit určitou rivalitu a nelibost v budoucích sousedských vztazích. Na téma, kdo tyto domy vlastní, se mi nejčastěji dostaly odpovědi, že bohatí Rusové, kteří jsou schopni takovouto nemovitost ufinancovat (cena nových vil se pohybuje kolem 40 milionů korun) a druzí zase tvrdili, že nové vily vlastní bohatí Češi. Někteří odpovídali, že domy jsou nové a své majitele ještě nemají.

Obr. 28 a 29: Nové luxusní vily postavené v ulici Na Míčánce

Zdroj: foto vlastní

Fotografie uvádějí příklady nových luxusních vil. Na jedné straně ulice stojí domy staré původní zástavby, na straně druhé tyto nové domy. Vily jsou si velmi podobné a jeden z nedostatků, který u nich shledávám na první pohled je, že jsou natěsnány velmi blízko u sebe, tudíž mají poměrně malý pozemek. Z vlastního pozorování mohu říci, že některé domy ještě nejsou dostavěné a dokonce se připravují v blízkosti i další stavební parcely.

O tom, že se na Hanspaulce objevují skupiny, které si vyhlížejí prázdné domy, které následně vykrádají, už bylo psáno výše. I tento fakt se promítá do nespokojenosti a obav místních obyvatel. Někteří se vyjadřují, že ještě nedávno nemuseli dům zamykat, když šli někam nedaleko, ale teď už by se takto o svůj dům obávali.

Z ostatních negativ, která většinou zmiňovali jednotlivci a která považuji za zajímavé zde uvést, je např. nespokojenost jedné respondentky s tím, že firmy zde kupují vily. Uznává, že domy jsou následně moc pěkně upraveny, ale že Hanspaulka tak ztrácí svoji původní obytnou funkci. Během vlastního šetření jsem evidovala vily, které slouží jako sídla firem. K identifikaci jsem využívala zvonků a výpovědí respondentů. Přesný počet takovýchto objektů však nelze přesně stanovit na základě vlastního pozorování, protože mnohé domy na svých zvoncích nemají napsáno nic a tak se lze odkazovat pouze na výpovědi respondentů.

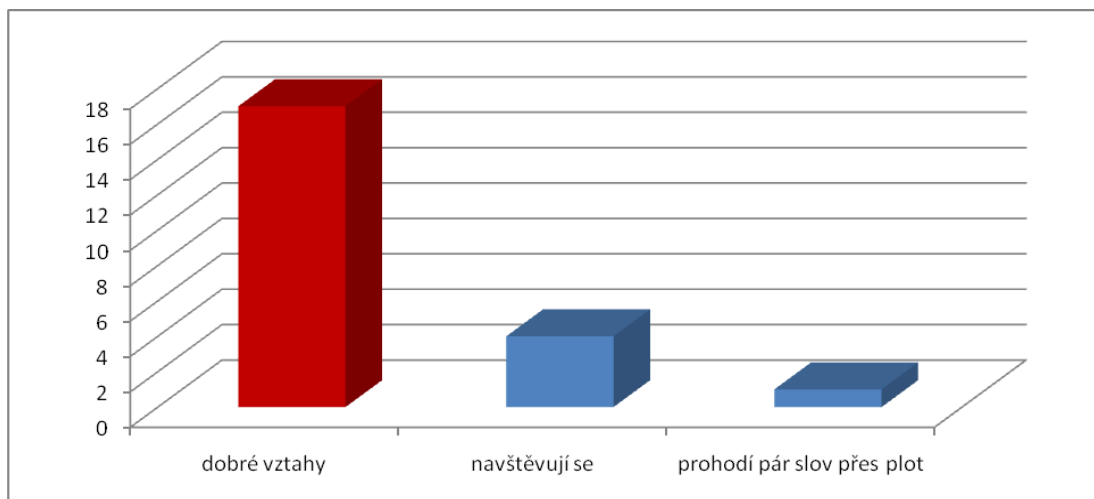
Jedna otázka byla samostatně věnována tomu, co by lidé na Hanspaulce chtěli změnit. To koresponduje s tím, s čím jsou spokojeni a nespokojeni. Na tuto otázku lidé konkrétně nejčastěji odpovídali, že by rádi změnili situaci s úbytkem obchodů. Dále by rádi, aby narůstající objem dopravy byl více regulován a aby se zde objevily noční policejní hlídky. Někteří by neměnili nic.

5.4.4 Hanspaulka a sousedské vztahy

Otázku sousedství jsem do rozhovoru zařadila proto, abych zjistila, jak se obyvatelé navzájem znají a zjistila tak určitou rezidenční stabilitu. Skutečnost, že obyvatelstvo Hanspaulky je stabilní, se prokázala již v předchozí části, kdy jsem zjišťovala, jak dlouho a proč lidé na Hanspaulce žijí. Z výsledků odpovědí na otázky kolem sousedských vztahů nelze hodnotit jinak, než že Hanspaulka je stabilní čtvrtí. Vládnu zde výrazně dobré vztahy a domnívám se, že lidé se zde vzájemně znají více než v jiných pražských lokalitách. To je určitě výsledkem výše zmiňovaného vesnického rázu Hanspaulky, který pro takové vztahy poskytuje prostředí a relativně malý pohyb obyvatel. Grafy 14 a 15 přinášejí následující informace:

Graf 14: Hodnocení znalosti blízkých sousedů

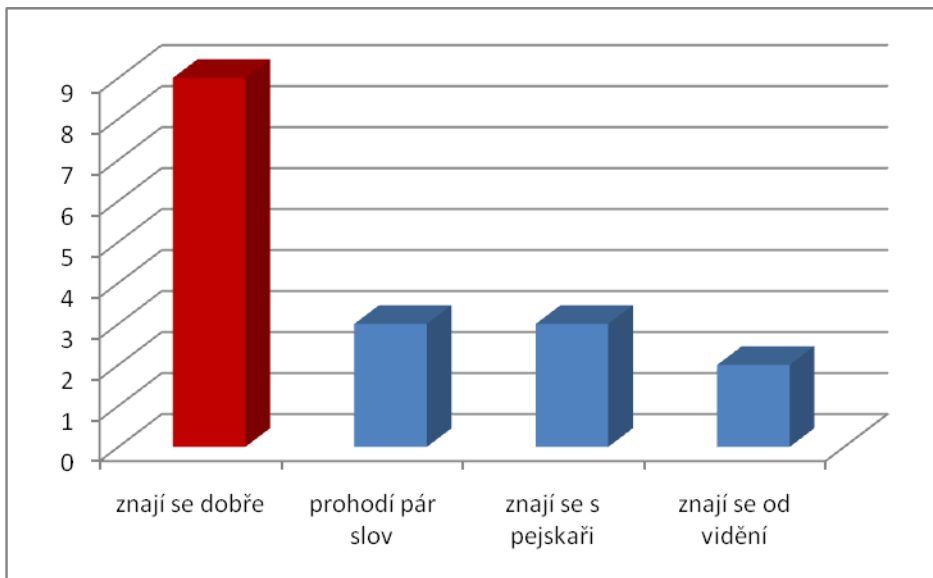
Přesné znění otázky: Jak vnímáte své sousedy?

Zdroj: zpracování vlastních dat

Graf 15: Hodnocení znalosti obyvatel čtvrti

Otázka: Jak vnímáte ostatní obyvatele čtvrti?

Zdroj: zpracování vlastních dat

Jak je z grafů vidět, respondenti hodnotí své sousedy a ostatní obyvatele čtvrti opravdu velmi kladně, resp. nesetkala jsem se s žádnou negativní výpovědí. Přesto bych ráda citovala výpověď jednoho z respondentů, který říká:

„Místní starousedlíci se znají dobře a pomůžou si. Hanspaulka je odrodilá vesnice, kde si místní starousedlíci museli vše sami vybudovat, proto zde funguje určitý patriotismus.“

Tato výpověď na mě působila určitou sevřeností místních starousedlíků, kteří jsou pevně semknuti a jsou citliví k přijetí nových obyvatel čtvrti.

Ráda bych zdůrazdila, že skutečně od většiny starších respondentů, kteří zde žijí celý nebo většinu života, byla z jejich výpovědí cítit jistá hrdost a silný vztah k prostředí Hanspaulky. Místní obyvatelstvo se zde příliš neobměňuje, tudíž tito lidé zde po desetiletí žijí pohromadě v podobné skladbě, dobře se znají a vůči novým obyvatelům jsou ostražití.

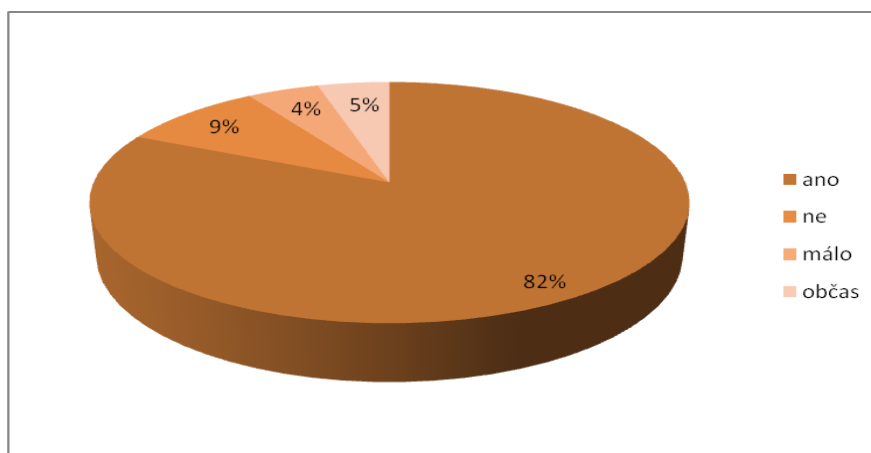
Podle Špačka (2009), který hodnotil sousedské vztahy v několika pražských lokalitách, které se liší typem zástavby (činžovní domy, rodinné domy a panelové domy), je Hanspaulka v rámci sousedských vztahů hodnocena nejkladněji. Interakce se sousedy hodnotil jako silné, sousedskou výpomoc jako obvyklou (běžnou), přátele v sousedství nadprůměrně. Dále vztah k místu jako velmi silný a vztah k sousedům jako silný (Špaček 2009, str. 70).

5.4.5 Hanspaulka a cizinci

Poslední část řízeného rozhovoru byla zaměřena na cizince. Praha disponuje vysokou mírou přistěhovalectví cizinců z celého světa, proto mě zajímalo, jak si v tomto směru stojí Hanspaulka. Zda jde o lokalitu, do které se stěhuje hodně cizinců, nebo naopak méně a jakého sociálního statusu místní imigranti jsou. Dopředu jsem předpokládala, že takováto prominentní pražská čtvrť bude mít určité odlišnosti. V rozhovoru s místními lidmi jsem tématu cizinci věnovala několik otázek. Nejprve jsem zjišťovala, zda lidé ve svém okolí vnímají cizince. Odpovědi na tuto otázku doplňuje graf 16.

Graf 16: Jak obyvatelé Hanspaulky vnímají cizince ve svém okolí

Na otázku vnímáte cizince ve svém okolí, respondenti odpovídali následovně:

Zdroj: zpracování vlastních dat

Více než tři čtvrtiny obyvatel odpovědělo, že cizince ve svém okolí potkává. Nutno zmínit, že mezi zbylé respondenty patřili hlavně starší lidé důchodového věku,

kteří se na ulici pohybují v určitém stejném každodenním režimu, tudíž jejich pohled na věc může být trochu zkreslený.

Několik obyvatel se při dotazu na cizince samo rozpovídalo o Rusech a cizincích z východu, kteří se v jejich okolí objevují a počet stále narůstá. Viz několik citací respondentů:

„Cizinců přibývá, jsou různí, ale objevují se tu hlavně Rusové, Ukrajinci a černoši.“

„Vzniká tady velká ruská enkláva a jsou vidět i cizinci z východu jako Uzbeki a Indové. Jsou tady za práci. Ti co mají horší práci, těch bydlí víc v jednom bytě a skládají se na nájem.“

„Cizinci jsou tady různí, já vím o Kolumbijských, Ukrajincích, Američanech, Argentincích, Rusech...“

„Stěhují se sem hlavně Rusové, pro ně je Hanspaulka znakem společenského zařazení.“

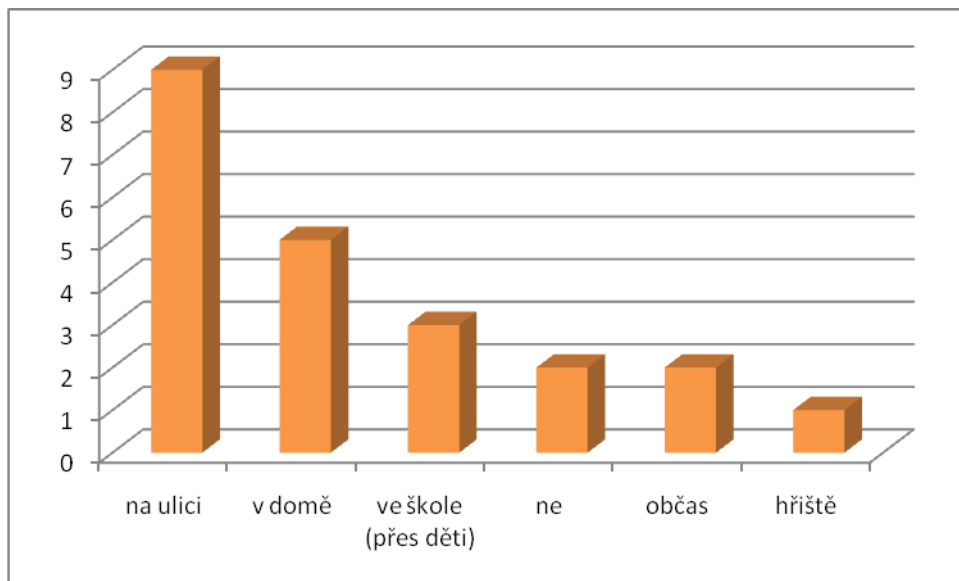
Na tuto citaci reaguje následující výrok jednoho Rusa:

„Bydlím tady 2 roky v dvojdomku, který jsem koupil. Předtím jsem prodal 2 domy v Horoměřicích. Hanspaulka je nejkrásnější čtvrť Prahy, něco jako Karlovy Vary. Je tady rekreace, kurty, parky..“

Z odpovědí respondentů plyne, že se s cizinci na Hanspaulce setkávají, tedy že Hanspaulka je pro cizince zajímavá a stěhují se sem. Podle výpovědí lze shrnout, že postavení cizinců je různé a tomu odpovídá i druh bydlení, které si zde vybírají. Bohatí využívají společenské prestiže této čtvrti, jiní varianty levnějšího ubytování, které nabízí bydlení ve skupině.

Další otázka byla směřována na to, kde se Hanspaulané dostanou s cizinci do kontaktu:

Graf 17: Místo kontaktu obyvatel Hanspaulky s cizinci

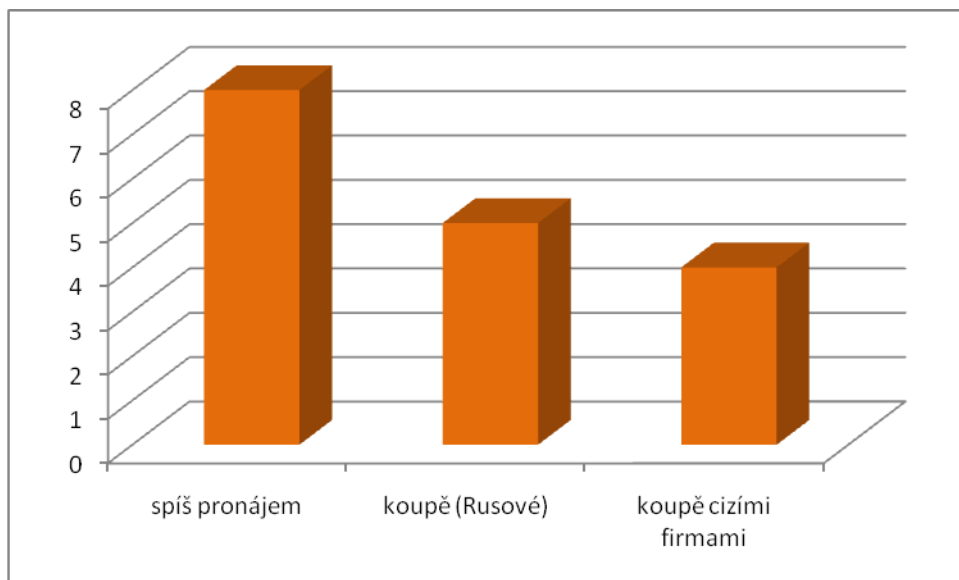
Zdroj: zpracování vlastních dat

Respondenti se o setkání s cizinci vyjadřovali různě. Hlavně mladší respondenti říkali, že s cizinci nemají problém, běžně spolu prohodí pár slov, pokud se znají ze sousedství nebo ze školy přes děti, nebo že se potkají na různých hanspaulských kulturních akcích. Jiní se vyjádřili, že cizinci jsou málo sdílní. Takto většinou odpovídali starší ročníky.

Následující graf reflektuje výpovědi respondentů na téma, zda si cizinci na Hanspaulce pronajímají či kupují nemovitosti. Graf je opět doplněn subjektivními výpověďmi místních obyvatel.

Graf 18: Cizinci a nemovitosti na Hanspaulce

Tento graf dokresluje odpovědi místních obyvatel na otázku, zda si cizinci kupují či pronajímají nemovitosti na Hanspaulce.

Zdroj: zpracování vlastních dat

„Cizinců je tady spousta. Pracují na velvyslanectvích. Jsou tady většinou na 2-4 roky a platí vysoké nájmy, což si mohou dovolit jen ti bohatší. Jsou to většinou mladší rodiny.“

„Na Hanspaulce funguje, že lidé jsou na půl roku pryč na chalupě a dům nebo byt na tuto dobu pronajmou.“

„Hodně cizinců je v bytech na krátkou dobu, tak půl roku, pak odcházejí jinam. Ale už jsem tu potkal i takové, kteří se vrátili.“

„Většinou to jsou mladší bezdětní lidé, kterým bydlení platí firmy.“

„Cizinci si pronajímají i pokoje. To se tady vidí hlavně ve vilách. Ale pokoje si pronajímají i studenti.“

„Hodně cizinců vlastní vily na firmu. Dříve neměli cizinci právo kupovat nemovitosti, tak je kupovali na právnickou osobu. Ale bydleli v nich a bydlí.“

„Cizinci si kupují spíš nové domy.“

„Cizinci si spíš pronajímají byty nebo domy si pronajímají a kupují cizí firmy.“

Jak je vidět, i Hanspaulka je přistěhovalectvím cizinců dotčena. Já sama jsem potkala při svých návštěvách několik lidí, kteří nebyli českého původu, a kromě Rusů si netroufám jejich původ identifikovat. Každopádně výpovědi obyvatel se shodují v tom, že pokud někteří cizinci kupují na Hanspaulce domy, jsou to bohatí Rusové. To mi potvrdili hlavně provozovatelé místních obchodů, kteří s nimi často přijdou do kontaktu, když k nim přijdou nakoupit. Cizinci si zde také pronajímají byty, ale pokud jsem správně vyhodnotila z výpovědí respondentů, kteří s nimi například bydlí v jednom domě, pronájmy jsou většinou krátkodobějšího charakteru a národnostní složení cizinců je pestré. I Češi si zde pronajímají byty, ale tam jsou dlouhodobější tendence pronájmů a jedná se hlavně o mladší rodiny s dětmi, které zde hledají v Praze klidnější místo pro život a jsou schopni překonat vysoké nájmy.

I když ani Hanspaulka není ubráněna průniku cizinců, čemuž se nelze divit při atraktivitě bydlení v této lokalitě, pořád je místem, které na člověka zanechává dojem klidu a pohody a ponechává si jakousi venkovskou atmosféru. Jste relativně nedaleko od centra Prahy, a přesto není problém přisednout si k někomu na lavičku a dát se s ním do řeči.

5.5 Shrnutí

Během terénního šetření v lokalitě Hanspaulka se mi dostalo výsledků, které nasvědčují mnoha skutečnostem. Jak už bylo popisováno, jedná se o lokalitu, která je poměrně stabilní – obyvatelstvo Hanspaulky se příliš nemění, jedná se o čtvrť, ze které se lidé neradi stěhují a nastěhovat se na Hanspaulku je dnes otázkou překonání vysokých cen nemovitostí. K určité obměně obyvatel zde však došlo v 90. letech se změnou

vlastnických vztahů během restitucí majetku. Stále zde však platí, že se lidé relativně dobře znají. Ve srovnání s jinými částmi Prahy jsou zde sousedské vztahy mnohem bližší (Špaček 2009). I v minulosti obyvatelstvo této lokality bylo velmi stabilní, tudíž zde žili spolu stejní lidé, kteří navštěvovali stejnou školu a měli možnost se lépe poznat. Dnes se situace trochu změnila a z výpovědí místních je zřejmé, že vztahy nejsou tak osobní jako dříve v souvislosti s příchodem nových obyvatel, avšak „venkovský ráz“ čtvrti, jak říkají místní, i nadále zůstává. Z výpovědí obyvatel Hanspaulky plyne také velká spokojenost, která pramení nejen ze základních pozitiv této lokality, jako je množství zeleně, klid, apod., ale i péče městské části o veřejná prostranství a zajištění dětských hřišť, sportovišť, atd. Hanspaulka díky péči města stále vzkvétá a k lepšímu se proměňuje i vzhled domů, které jsou postupně rekonstruovány a jejich stav se tak zlepšuje. Jak je pro dnešní Prahu typické, do složení obyvatelsta Hanspaulky pronikají cizinci, kteří objevili kvality této lokality a krátkodobě nebo i dlouhodobě se zde rozhodli žít. Podle výpovědí obyvatel této čtvrti se tento trend výrazně zintenzivňuje a cizinců v lokalitě přibývá. Hanspaulka se díky cenám nemovitostí stala nedostupnou lokalitou pro většinu lidí, což by do budoucna mohlo vést k značné selekci obyvatel stěhujících se do této čtvrti.

6. Závěr

Vilové čtvrti jsou atraktivní městské celky s relativně stabilní sociální strukturou obyvatelstva. Od dob svého vzniku disponují velkou oblíbeností v oblasti bydlení a od 90. let minulého století na trhu s nemovitostmi patří mezi lokality s poměrně vysokými cenami za jednotku plochy. V Praze se pohybují na nejvyšší cenové úrovni. Vzhledem k tomu, že tyto čtvrti jsou považovány za stabilní lokality vnitřního města (Sýkora 2002), ve své práci jsem se zabývala jejich proměnami mezi roky 1991 a 2001, což bylo hlavním cílem mé práce. Proměny ve vilových čtvrtích Prahy jsem se snažila zaznamenat prostřednictvím statistických dat ze SLDB pro oba sledované roky. Tato data jsem použila pro analýzu věkové a vzdělanostní struktury obyvatelstva vilových čtvrtí Prahy (viz kapitola 4), kde jsem dávala do srovnání data ze dvou uvedených roků ve všech pražských vilových čtvrtích s daty pro celou Prahu a dále s daty vilových čtvrtí Prahy 6. Samostatně jsem se zabývala vilovou čtvrtí Hanspaulka, jejíž data jsem též dávala do srovnání s ostatními kategoriemi. Hanspaulku jsem podrobněji zkoumala také v rámci terénního šetření.

Ze statistické analýzy vyplývá, že pražské vilové čtvrti se ve sledovaném období nepotýkaly s takovými změnami jako celá Praha – změny v datech nejsou tak markantní, což nasvědčuje stabilitě této lokality. Věková struktura se potýká podobnou měrou se stejným problémem jako celá Praha, s úbytkem kategorie obyvatel ve věku 0-14 let a s podílovým nárůstem věkové kategorie nad 60 let. Úbytek nejmladší věkové kategorie se ukázal o 1,4 % větší než v celé Praze, což znamená, že zde více než v celé Praze ubývá obyvatel této věkové kategorie. Souvislost shledávám v příchodu malého počtu rodin s dětmi do těchto lokalit, které jsou relativně drahé a tak špatně dostupné. Nárůst kategorie 60+ činí 1 %, což je o 0,8 % více než v celé Praze. Je zřejmé, že v těchto čtvrtích stále žijí lidé, kteří disponují silným vztahem k místu a „zakořeněností“ a nestěhují se.

Vzdělanostní struktura během sledovaných deseti let nezaznamenala významnějších změn. S trendem růstu počtu vysokoškoláků v Praze i ve vilových čtvrtích došlo k jejich nárůstu, avšak o 1 %, což je ve srovnání se 3 % pro celou Prahu méně. Nutno však zmínit, že celkově vilové čtvrti dosahují jedněch z nejvyšších podílů

vysokoškolsky vzdělaných lidí v Praze, tudíž se zde relativní míry drží vysoko a jejich hodnota se příliš nemění. Podíl středoškoláků se nezměnil vůbec.

Z výsledků analýzy dat za jednotlivé pražské urbanistické obvody lze usuzovat, že sociální struktura pražských vilových čtvrtí je velmi stabilní a změny jsou ve sledovaném období malé. Rovněž výsledky analýzy věkové a vzdělanostní struktury Hanspaulky jsou podobné jako pro vilové čtvrti Prahy celkem. Zajímavý je významný úbytek věkové kategorie 60+ ve sledovaném období o 1,5 %, což souvisí s poměrně vysokým úbytkem počtu obyvatel během sledovaných deseti let, který byl zapříčiněn změnami ve vlastnických vztazích během restitucí majetku v 90. letech minulého století.

Na základě terénního šetření jsem podrobněji zkoumala proměny vilové lokality Hanspaulka, která je svou vilovou výstavbou velmi homogenní. Za sledované území pro šetření jsem pracovala s vymezením urbanistického obvodu Hanspaulky. Tuto lokalitu jsem navštěvovala a prováděla zde krátké rozhovory s místními obyvateli na témata rezidenční spokojenosti, sousedských vztahů a měnící se situace s cizinci. Na základě výpovědí místních obyvatel jsem se snažila vypořádat s proměny dané čtvrtí. Většinu respondentů tvořili starší občané nebo mladé matky na mateřské dovolené.

Jak se ukázalo, obyvatelé Hanspaulky jsou s životem v této čtvrti velice spokojeni. Přestože hlavní tepna Hanspaulky ulice Na Pískách se stala poměrně rušnou spojnicí, kterou si lidé zkracují cestu a bezpečnost v této lokalitě se poněkud zhoršila, i přes tyto a jiné aspekty si čtvrť zachovává atmosféru klidné a venkovsky laděné lokality, kde je stále v popředí oblíbených místních obyvatel dostatek zeleně a přírodního prostředí. Sousedské vztahy jsou zde poměrně rozvinuté, což plyne z výpovědí obyvatel a také koresponduje se závěry šetření Špačka z roku 2009. I přes příchod nových obyvatel do této čtvrti platí, že lidé se zde velmi dobře znají, neboť obyvatelstvo je zde poměrně stálé. Lidé jsou zde pyšní na místo, kde žijí a trochu s odstupem pohlížejí na lidi se sem stěhující. Stále zde panuje jakýsi patriotismus a tendence chránit zachování místa. I z pozorování fyzického prostředí Hanspaulky je jasně vidět setrvačnost životního stylu místních obyvatel. To můžeme sledovat například na stavu domů a využití jejich okolí. Velice zřetelně se proměňují veřejná prostranství. Přibylo zde dětských hřišť a sportovišť a celkově je pečlivě udržována místní zeleň. V otázce cizinců se Hanspaulka

proměňuje zhruba následovně: cizinci mají o Hanspaulku zájem. Někteří si uvědomují její společenskou prestiž, jiní zde hledají dočasné bydlení. Movití cizinci si na Hanspaulce kupují vily, v kterých žijí, jiní si pronajímají byty nebo části vil a to buďto krátkodobě či dlouhodobě. Mnozí si pronajímají byty či pokoje ve skupině, aby pokryli vysoké náklady na bydlení. Toto je však příklad lidí s méně finančně ohodnocenou prací.

Na základě statistické analýzy dat a terénního šetření je patrné, že proměny vilových čtvrtí Prahy jsou velmi pozvolné. Toto lze přisuzovat relativně stabilní struktuře obyvatelstva – obyvatelstvo se zde příliš neobměňuje, tudíž zde stále zůstává silný vztah k místu a tendence udržet lokalitu takovou, jaká je, zachovat její pozitiva a jedinečnost a ubránit ji před negativními vlivy dnešních společenských trendů.

Seznam literatury a statistických pramenů

BEČKOVÁ, K. (2006): Autenticita památky, architekti a podnikatelé: Modernizace a asanace v Praze.

[www.npu.cz/pp/dokum/ppclanky/ppcl06/ppcl060927asanacebeckova]

BOROVÍČKA, B., HRŮZA, J. (1983): Praha - 1000 let stavby města. Panorama. Praha. 296 s.

BRABEC, T., SÝKORA, L. (2009): Gated communities. In: Smigiel, Ch., ed., Gated and Guarded Housing in Eastern Europe. Forum IFL, Heft 11, pp. 83-89. Leipzig, Leibniz-Institut für Länderkunde.

BOHÁČ, A. (1923): Hlavní město Praha: studie o obyvatelstvu. Státní úřad statistický. Praha. 156 s.

BORŮVKA, J. (2009): Cenové mapy nemovitostí. Praha.

[www.stavebni-forum.cz/diskuse2009/prezentace/1105_boruvka.pdf]

DISMAN, M. (2000): Jak se vyrábí sociologická znalost. Karolinum. Praha. 374 s.

GANS, H. (1983): The urban villagers. Free press. New York. 443 s.

HAMMNET, CH. (2001): Social Segregation and Social Polarization. In: Paddison, R. (ed.): Handbook of Urban Studies. London. Str. 162 – 176.

HENDL, J. (2008): Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Portál. Praha. 407 s.

HERZÁN, D. (2009): Michel Rojkind a B.I.G.: Muzeum Tamayo.

[www.earch.cz/clanek/4134-michel-rojkind-a-big-museum-tamayo.aspx]

HNILÍČKA, P. (2005): Sídlní kaše. Era. Brno. 131 s.

HRŮZA, J.,(1989): Město Praha. Odeon. Praha. 421 s.

HRŮZA, J., ZAJÍC (1996): Vývoj urbanizmu II. České vysoké učení technické. Praha. 137 s.

ILÍK, J., OUŘEDNÍČEK, M. (2007): Karlín a jeho proměny v souvislostech postsocialistické transformace Prahy. Geografie - Sborník České geografické společnosti 112, č. 3, str. 292-314.

KOPECKÝ, J. (2010): Historie Střížkova.

[www.strizkov.com]

KRÁL, J. (1947): Zeměpisný průvodce Velkou Prahou a její kulturní oblastí. Melantrich. Praha. 309 s.

KUČA, H., HAVRDA, T. (2008): Územně analytické podklady hlavního města Prahy. Jev č. 20: Vývoj sídelní struktury a využívání území.

[www.urm.cz/uploads/assets/.../a020_vyvojsidelnistruktury.pdf]

MOSCHELESOVÁ, J. (1938): The Demographic, Social and Economic Regions of Greater Prague: A Contribution to Urban Geography. Geographical Review, 27, č. 3, s. 414-429.

MUSIL, J. (1991): Nové vymezení sociální ekologie. Sociologický časopis, roč. 27, č. 1, s. 69-89.

MUSIL, J. (1967): Sociologie soudobého města. Svoboda. Praha. 320 s.

OUŘEDNÍČEK, M. (2008): Sociální geografie Prahy. Texty k přednáškám. Univerzita Karlova v Praze. Přírodovědecká fakulta. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.

OUŘEDNÍČEK, M. (2002): Urbanizační procesy obyvatelstva v pražském městském regionu. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze. Přírodovědecká fakulta. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje. Praha. 110 s.

OUŘEDNÍČEK, M. (1997): The Development of the Educational Structure of Prague. Acta Universitatis Carolinae Geographica, Supplementum, str. 227-233.

OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK, J., TEMELOVÁ, J., PULDOVÁ, P. (2009): Metody geografického výzkumu města. In: Ferenčuhová, S., Hledíková, M., Galčanová, L., Vacková, B. (eds): Město: Proměnlivá ne/samozřejmost. Pavel Mervart/Masarykova univerzita, Brno, s. 93-128.

OUŘEDNÍČEK, M., TEMELOVÁ, J. (2009): Twenty years after socialism: the transformation of Prague's inner structure. Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Sociologia 54 (1), s. 9-30.

OUŘEDNÍČEK, M., POSOVÁ, D. (2006): Suburbánní bydlení v Pražském městském regionu: etapy vývoje a prostorové rozmístění. In: Ouředníček, M. (ed.): Sociální geografie pražského městského regionu. Univerzita Karlova. Přírodovědecká fakulta. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje. Praha. S. 96-113.

OUŘEDNÍČEK, M., SÝKORA, L. (2002): Contemporary changes in the spatial distribution of population and socio-spatial structure of Prague. Demografie 44 (4), pp. 270-272.

PEŠEK, J., LEDVINKA, V. (2000): Praha. Nakladatelství Lidové Noviny, Praha, 819 s.

PULDOVÁ, P., ZELENDOVÁ, S. (2009): Charakter sociálního prostředí v lokalitách nové bytové výstavby - srovnání vnitřního města a suburbia. Geodny Liberec 2008, Sborník příspěvků. CD, nečíslováno.

SÝKORA, L. (2010): Rezidenční segregace. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta a Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky, 144 s.

SÝKORA, L. (2001): Proměny prostorové struktury Prahy v kontextu postkomunistické transformace. In: Hampl, M. et al., Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie, p. 127-166. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.

SÝKORA, L., HRYCHOVÁ, H. (2002): Percepce a hodnocení proměn v prostorové struktuře Prahy. Urbanismus a územní rozvoj 5 (1), pp. 21-25.

ŠNEJDOVÁ, I. (2004): Změny ve vzdělanostní struktuře pražského metropolitního regionu. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Přírodovědecká fakulta. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje. Praha. 99 s.

ŠPAČEK, O. (2009): Sousedství v pražských lokalitách. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Přírodovědecká fakulta. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje. Praha. 90 s.

TEMELOVÁ, J. (2009): Urban revitalization in central and inner parts of (post-socialistic) cities: conditions and consequences. In: Ilmavirta, T. (ed.): Regenerating Urban Core. Helsinki University of Technology, Centre for Urban and Regional Studies, Helsinki, s. 12-25.

TEMELOVÁ, J. (2007): Flagship developments and the physical upgrading of post-socialist inner city: The Golden Angel project in Prague. Geografiska Annaler 89B (2), s.169-181.

TEMELOVÁ, J., NOVÁK, J. (2009): Daily street life in transforming inner city of Prague: visual experience of social-spatial differentiation and temporal rhythms. Charles University in Prague. Faculty of Science. Department of Social Geography and Regional Development. 21 s.

TEMELOVÁ, J. a HRYCHOVÁ, H (2004): Globalization, eyes and urban space: visual perception of globalizing Prague. In: Eckardt, F. & Hassenpflug, D. (eds.), Urbanism and Globalization (The European City in Transition, Vol. 2), New York & Frankfurt/M, Peter Lang, s. 203-221.

VEVERKA, P., SEDLÁKOVÁ, R., DVOŘÁKOVÁ, D., KRAJČÍ, P., LUKEŠ, Z., VLČEK, P. (2007): Slavné pražské vily. Foibos a.s. Praha. 238 s.

VOTRUBEC, C. (1965): Praha – zeměpis velkoměsta. Státní pedagogické nakladatelství. Praha. 241 s.

VYHNÁNKOVÁ, M. (2009): Nové rezidenční lokality v Praze a jejich veřejné prostory. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Přírodovědecká fakulta. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje. Praha. 100 s.

WHITTICK, A. (1974): Encyclopedia of urban planning. McGraw-Hill. New York. 1218 s.

ZELEDOVÁ, S. (2003): Dobré adresy v Praze. Ročníková práce. Univerzita Karlova v Praze. Přírodovědecká fakulta. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje. Praha. 54 s.

Sčítání lidu, domů a bytů 1991 (SLDB 1991). FSÚ. Praha.

Sčítání lidu, domů a bytů 2001 (SLDB 2001). ČSÚ. Praha.

Kronika ZŠ Hanspaulka.

List všech Hanspaulanů (2/2009)

AAA Reality - <http://aaa-reality.cz/prazsky-kraj/>

Bezrealitky.cz – <http://www.bezrealitky.cz/>

Maxima reality – <http://www.maximareality.cz/>

RK Lukeš – <http://www.Ireality.eu/>

SReality – <http://www.sreality.cz/>

Historie Spořilova – <http://www.prostor-ad.cz/pruvodce/praha/sporilov/historie/htm>

Hanspaulka je synonymem pro nejlepší adresu. MF DNES, 27.6.2006.

Čeká Hanspaulku peklo nebo ráj? Večerník Praha, 14.11.2003.

Přílohy

Otázky kladené při řízených rozhovorech

1. Jak jste spokojen/a s bydlením na Hanspaulce?
2. Jak jste spokojen/a s bydlením ve Vašem domě?
3. Myslíte, že Vaše odpověď vypovídá za celou Vaši domácnost?
Počet členů domácnosti: Typ domácnosti (dům, byt ve vile, byt v bytovce):
4. Jste spokojen/a se stávajícím vzhledem Vaší čtvrti?
5. Jste spokojen/a s volnočasovým a pracovním vyžitím ve Vaší čtvrti?
6. Co se vám ve Vaší čtvrti líbí, s čím jste spokojen/a? (kultura, atmosféra, soudržnost...)
7. Co Vám zde nevyhovuje? (např. co se zde mění a vnímáte to k horšímu)
8. Co byste zde rád/a změnil/a?
9. Žijete zde už dlouho? Jak? Přistěhoval/a jste se popř. odkud? Kdy? (Proč?) –
odpovězte prosím pouze dle vlastní chuti, jak moc konkrétní chcete být
10. Jak vnímáte své sousedy?
11. Jak vnímáte ostatní obyvatele čtvrti?
12. Myslíte, že dobře znáte lidi ve svém okolí?
13. Cizinci – vnímáte je ve svém okolí?

14. Dostanete se s nimi do kontaktu? Jak a kde?

15. Kupují si cizinci ve Vaší čtvrti domy nebo pronajímají si zde byty? popř. jací lidé
(věk, postavení, rodiny/jednotlivci?)

16. Váš věk, vzdělání.